

Wie profiteert (v/m)?

Literatuuronderzoek gender budget analyse in de sport

Alexandra van Selm
Shantie Jagmohansingh

E-Quality, kenniscentrum voor emancipatie in de multiculturele samenleving
www.e-quality.nl

INHOUDSOPGAVE

	Blz.
1. Inleiding	2
1.1 Aanleiding literatuuronderzoek	2
1.2 Doelstelling literatuuronderzoek	2
1.3 Gehanteerde aanpak	2
1.4 Beperkingen van de literatuurstudie	3
2. Methodieken	3
2.1 Bestaande methodieken	3
2.2 Genderspecifieke analyse van het gebruik van overheidsbestedingen door doelgroepen door middel van 'benefit incidence analysis'	5
2.3 Toepassingen 'benefit incidence analysis'	6
2.4 Beperkingen 'benefit incidence analysis'	6
2.5 Benodigde data 'benefit incidence analysis'	7
3. Proces	8
3.1 Partners	8
3.1.1 Agendering en financiering	8
3.1.2 Uitvoering	8
3.1.3 Disseminatie en mainstreaming	9
3.1.4 Verschillen tussen Rijksniveau en lagere overheden	9
3.2 Procestips	10
4. GBA-pilots op het gebied van de sport	10
4.1 Praktijkvoorbeelden in diverse landen	10
4.2 Lessen voor gba-pilots sport	13
Geraadpleegde literatuur	15
Bijlage	
Bijlage 1: Overzicht toepassingen gender budget analyse	
Bijlage 2: SportLEER België	
Tabel	
Tabel 1: Proces GBA	

1. Inleiding

1.1 Aanleiding literatuuronderzoek

Gender budget analyse (gba) is een set van methoden gericht op het vergroten van de transparantie van overheidsbestedingen vanuit een genderperspectief. Concreet biedt de toepassing van gba meer zicht op de verdeling van bestedingen naar man/vrouw, maar ook naar bijvoorbeeld mannen en vrouwen van verschillende etnische achtergronden en leeftijden. De overheid kan hiermee zien of de bestedingen wel terecht komen bij de groepen waarvoor de gelden bedoeld zijn en daardoor worden oorzaken voor het al dan niet slagen van een bepaald beleid zichtbaarder.

In Nederland zijn voorzichtige eerste stappen gezet voor toepassing van gba op rijksniveau door het uitvoeren van drie pilots bij ministeries: Financiën, Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) en Volksgezondheid, Ruimtelijke Ordening en Milieu (VROM). Op basis van deze pilots is een eerste vragenlijst en stappenplan opgesteld. Het ministerie van SZW wil de toepassing van het instrument vergroten, ook richting lokale overheid, en heeft een aantal gemeenten bereid gevonden een GBA-pilot op het sportbeleid uit te voeren. Deze pilots bij vijf gemeenten bieden de gemeenten inzicht in hun beleidsinspanningen rond sport, maar dienen mede om het instrument verder te verfijnen en te verbreden richting andere werkerterreinen.

Internationaal is al redelijk wat ervaring opgedaan met verschillende vormen van gender budget analyse. In de literatuur die deze ervaringen beschrijft verschilt de mate van detail en bruikbaarheid van de informatie sterk. Dit literatuuronderzoek brengt de voor de Nederlandse pilots relevante informatie samen.

1.2 Doelstelling literatuuronderzoek

Het doel van dit literatuuronderzoek is het achterhalen van eerdere toepassingen van gender budget analyse¹ om hieruit lessen te trekken voor gemeentelijke pilots in Nederland. Het literatuuronderzoek dient in eerste instantie als achtergrondinformatie ten behoeve van het te ontwikkelen gba-instrument voor de gemeentelijke context. Ten tweede dient het als informatiebron voor geïnteresseerde beleidsmedewerkers van gemeenten, ministeries, kenniscentra en maatschappelijke organisaties die betrokken zijn bij of geïnteresseerd zijn in de gemeentelijke pilots en meer willen weten over de internationale context van dit project.

1.3 Gehanteerde aanpak

Marktplan heeft op basis van het startgesprek van het onderzoek een format voor het literatuuronderzoek opgesteld en E-Quality heeft het literatuuronderzoek uitgevoerd. Hierbij zijn de volgende stappen ondernomen:

¹ Internationaal worden er verschillende termen gebruikt voor gender budget analyse, zoals gender-sensitive budgeting, gender-responsive budgeting, gender audits, gender budget initiatives en women's budgets. In deze literatuurstudie wordt de term gender budget analyse (gba) gebruikt om al deze initiatieven en processen te omschrijven.

- E-Quality heeft ten eerste de literatuur geraadpleegd die al beschikbaar was via haar eigen documentatiecentrum en die verzameld is in het kader van de expertmeeting over gender budget analyse die E-Quality in 2004 heeft gehouden in samenwerking met het Feminist Economics Network in the Netherlands (FENN).
- Daarnaast is uitgebreid gezocht via zoekmachines op internet, op trefwoorden en op termen zoals vermeld onder voetnoot 1.
- Via een uitnodiging voor een seminar op het Institute for Social Studies in Den Haag is E-Quality in contact gekomen met Professor Diane Elson, één van de belangrijkste internationale experts op het gebied van gender budget analyse. Professor Elson heeft vervolgens de namen van contactpersonen doorgegeven van projecten in verschillende Europese en overige geïndustrialiseerde landen.
- E-Quality heeft contactpersonen benaderd in België, Duitsland en Wales, om meer informatie te krijgen over methode en dataverzameling van drie projecten op het beleidsterrein sport.
- E-Quality heeft apart aandacht besteed aan de literatuur van de Wereldbank met betrekking tot de 'Benefit Incidence Analysis'.
- De verzamelde rapporten zijn doorgenomen. De belangrijkste projectinformatie is zo veel mogelijk opgenomen in het overzicht van gba-toepassingen in bijlage 1, terwijl de tekst in het hoofddocument beperkt is tot de grote lijnen die uit de ervaringen van verschillende landen naar voren komen.

1.4 Beperkingen van de literatuurstudie

Veel van de literatuur over gba beschrijft ervaringen en pilots uit ontwikkelingslanden en concentreert zich op kwalitatieve methoden van gba. Hierbij wordt uitgebreid aandacht besteed aan het proces en de rol van overheid en ngo's (vrouwenbeweging), en zeer weinig geschreven over de gehanteerde methoden en dataverzameling. Bovendien verschilt de context in ontwikkelingslanden vooral op het gebied van gendergelijkheid vaak sterk van de situatie in geïndustrialiseerde landen. Dit maakt dat grote delen van de internationale literatuur in zeer beperkte mate bruikbare lessen bevatten voor de gemeentelijke gba-pilots op het gebied van de sport. Om deze redenen beperkt deze literatuurstudie zich tot literatuur over gba-initiatieven in geïndustrialiseerde landen (met een nadruk op Europa). Een uitzondering vormt de literatuur over de 'benefit incidence analysis' methode. De voorbeelden uit deze literatuur gaan weliswaar voornamelijk over ontwikkelingslanden, maar de uitgebreide beschrijving van methoden en dataverzameling bevat interessante informatie voor de gba-pilots in Nederland.

2. Methodieken

2.1 Bestaande methodieken

De literatuur maakt onderscheid tussen zeven verschillende vormen van gender budget analyse (Budlender & Sharp, 1998)²:

² De Nederlandse vertalingen van de Engelse termen voor de verschillende vormen van gba zijn overgenomen uit Beveren, J. van et al. (2004).

1. Genderbewuste beleidsbeoordeling (gender-aware policy appraisal)
Analyseert de verwachte emancipatie-effecten van nieuw beleid (vergelijkbaar met de Emancipatie-Effectrapportage in de Nederlandse context).
2. Genderspecifiek behoeftenonderzoek (gender-disaggregated beneficiary assessments)
Onderzoekt in hoeverre beleid aansluit op de behoeften van beoogde of daadwerkelijke begunstigden.
3. Genderspecifieke analyse van het gebruik van overheidsbestedingen door doelgroepen (gender-disaggregated public expenditure incidence analysis).
Vergelijkt uitgaven voor bepaald beleid met gegevens van de begunstigden van dit beleid (% m/v, jongens/meisjes).
4. Genderspecifieke analyse van het belastingstelsel (gender-disaggregated tax incidence analysis).
Onderzoekt wat vrouwen en mannen betalen aan belasting als gevolg van het gevoerde beleid.
5. Genderspecifieke analyse van de invloed van het budget op het gebruik van tijd (gender-disaggregated analysis of the impact of the budget on time use)
Onderzoekt welke gevolgen het begrotingsbeleid heeft op de tijdsbesteding van mannen en vrouwen, met de nadruk op betaalde en onbetaalde (zorg)arbeid.
6. Genderbewust economisch beleidskader voor de middellange termijn (gender-aware medium term economic policy framework).
Integreert relevante verschillen tussen mannen en vrouwen (bijvoorbeeld met betrekking tot arbeidsparticipatie en zorgverantwoordelijkheden) in het economisch beleidskader en economische modellen voor de middellange termijn.
7. Genderbewuste begrotingsverklaring (gender-aware budget statement)
Document waarin de gevolgen van de begroting voor mannen en vrouwen beschreven worden, vaak gebaseerd op een combinatie van bovenstaande methoden.

De eerste en de laatste van deze vormen kennen de meeste toepassingen. Een genderbewuste beleidsbeoordeling is vergelijkbaar met de Nederlandse Emancipatie Effect Rapportage (EER), zij het dat er bij de gba-toepassing ook expliciet aandacht is voor een analyse van de allocatie van middelen. De genderbewuste begrotingsverklaring kan gebaseerd zijn op een combinatie van bovenstaande methoden, en varieert van een relatief beperkte analyse van overheidsprioriteiten tot uitgebreide analyses van de begrotingen van bepaalde ministeries, inclusief suggesties voor een alternatieve begroting.

De gemeentelijke pilots in Nederland maken gebruik van de derde vorm van gba: gender specifieke analyse van het gebruik van overheidsbestedingen door doelgroepen. Daarom gaan we hier dieper op deze vorm in en beschrijven we de toepassingen van deze methode in dit literatuuroverzicht relatief uitgebreid.

Voorbeeld: een onderzoek van de Women's Budget Group en het ministerie van Financiën in het Verenigd Koninkrijk illustreert de derde methode van gba (gender specifieke analyse van het gebruik van overheidsbestedingen door doelgroepen). Uit een analyse van de overheidsbestedingen aan arbeidstoeleidings- en reïntegratietrajecten bleek dat 90% van de uitgaven werd besteed aan reïntegratietrajecten voor jonge werklozen en langdurig werklozen (de zogenaamde New Deal 25+) en slechts 8% aan trajecten voor alleenstaande ouders (de zogenaamde New Deal for Lone Parents). De deelnemers aan de trajecten voor jonge en langdurig werklozen bestonden voor 15% uit vrouwen terwijl de deelnemers aan de trajecten voor alleenstaande ouders voor 90% vrouw zijn. Hiermee komen de New Deal trajecten meer dan proportioneel ten gunste aan mannen, terwijl de werkloosheid onder vrouwen hoger is (HM Treasury, 2004).

Voor meer voorbeelden over toepassingen van gender budget analyse in geïndustrialiseerde landen zie bijlage 1.

2.2 Genderspecifieke analyse van het gebruik van overheidsbestedingen door doelgroepen door middel van 'benefit incidence analysis'

Deze vorm van gba onderzoekt welk percentage van de overheidsbestedingen ten goede komt aan vrouwen, mannen, meisjes en jongens. Dit wordt vaak gedaan door (variaties op) de 'benefit incidence analysis' methode³. Deze kwantitatieve methode laat zien wie er heeft geprofiteerd van bepaalde overheidsvoorzieningen. De methode is voornamelijk nuttig voor het maken van nulmetingen en het opzetten van monitoring systemen (Commonwealth Secretariat, 1999) maar geeft beleidsmakers ook inzicht in wie zij bereiken met de overheidsbestedingen en idealiter ook hoe zij de effectiviteit kunnen verbeteren (World Bank, 2003). Deze methodiek is oorspronkelijk ontwikkeld om na te gaan in hoeverre verschillende inkomensgroepen baat hebben bij of profiteren van overheidsbeleid. Pas jaren later, na de United Nations Platform for Action in Beijing (1995) en voornamelijk door inspanningen van de Wereldbank werd de methodiek uitgebreid met uitsplitsing naar geslacht.

'Benefit incidence analysis' vergt informatie over:

- i) de kosten per eenheid product van de verleende overheidsdienst – zoals de kosten van een jaar basisschoolonderwijs;
- ii) het aantal eenheden van de overheidsdienst dat door vrouwen en mannen of jongens en meisjes wordt gebruikt – zoals het percentage meisjes onder de basisschoolleerlingen.

De 'benefit incidence' (het profijt) wordt vervolgens berekend door de kosten per eenheid product te vermenigvuldigen met het aantal eenheden dat door elke groep (vrouwen, mannen, meisjes en jongens) wordt gebruikt. De mate van profijt hangt af van:

- de verdeling van de middelen over verschillende voorzieningen;
- het gebruik van de voorzieningen door verschillende groepen (Commonwealth Secretariat, 1999).

³ Hierbij merken we op dat de projectbeschrijvingen uit geïndustrialiseerde landen hun methodologie vrijwel nooit verantwoordt als 'benefit incidence analysis'. Als we echter kijken naar de gebruikte gegevens en de resultaten (in de beperkte gevallen waar deze informatie beschikbaar is) blijkt dat men wel een dergelijke methode heeft gehanteerd. 'Public expenditure analysis' onderzoekers, die over het algemeen gegevens uit ontwikkelingslanden analyseren, geven dit wel expliciet aan.

Vertaald naar de sport betekent dit dat een analyse plaatsvindt van de kosten van de verschillende categorieën op de sportbegroting zoals accommodaties (binnensport, buitensport, zwembaden en ijssportcentra), subsidies aan verenigingen, sportstimulering (georganiseerd en ongeorganiseerd) en topsport. Vervolgens wordt gekeken naar het gebruik van deze verschillende voorzieningen door mannen en vrouwen van verschillende leeftijden en etnische afkomsten.

2.3 Toepassingen 'benefit incidence analysis'

Eind jaren zeventig van de vorige eeuw verrichtten Meerman (1979) en Selowsky (1979) met hun analyse van overheidsbestedingen in Maleisië en Colombia baanbrekend werk op het terrein van de 'benefit incidence' analyse. Per inkomenskwantiel gingen zij de baten van het geheel aan overheidsbestedingen na. Hieruit bleek dat overheidsbestedingen weliswaar licht progressief waren, maar dat het gros van de bestedingen desondanks ten goede kwam aan hogere inkomensgroepen. De interesse in benefit incidence analysis is sindsdien sterk toegenomen en vooral toegepast op gegevens uit ontwikkelingslanden. De nadruk lag lange tijd op analyse van de mate van profijt van het beleid voor verschillende inkomensgroepen. Sinds midden jaren negentig is de analyse uitgebreid met uitsplitsingen naar geslacht (Glick et al., 2004). Ook in Nederland is onderzoek gedaan naar de mate waarin verschillende inkomensgroepen profiteren van overheidsdiensten. Belangrijke voorbeelden hiervan zijn 'Profijt van de overheid' van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP, 2003) en 'Profijt van de gemeentelijke overheid' door Dr. M.A. Allers (1996). Bij de twee laatstgenoemde onderzoeken was echter geen sprake van uitsplitsing naar geslacht en etniciteit.

De analyse met uitsplitsing naar geslacht is in ontwikkelingslanden vooral toegepast op de beleidsterreinen onderwijs en gezondheidszorg (Glick et al., 2004). In geïndustrialiseerde landen zijn onder andere ondernemersfaciliteiten, arbeidstoeleiding/reïntegratie, belastingvoordelen en uitkeringen, openbaar vervoer, kunstvoorzieningen en sport op vergelijkbare wijze geanalyseerd. Voor meer details zie bijlage 1.

2.4 Methodologische vragen en beperkingen 'benefit incidence analysis'

Bij de toepassing van 'benefit incidence analysis' komt een aantal methodologische vragen naar voren. Ten eerste de vraag wat de juiste kosten per eenheid product zijn. Er zijn verschillende manieren om deze kosten te berekenen. De meest gangbare is de kosten van de overheid per eenheid product/dienst ('government's cost of provision') berekenen. Het probleem met deze methode is dat er geen enkele garantie is dat de waarde van een overheidsvoorziening voor een bepaalde burger gelijk is aan de kosten die de overheid maakt voor de levering van de voorziening. Methoden die hieraan tegemoet proberen te komen berekenen de waarde van een overheidsvoorziening voor een individu via de econometrie op basis van vraagfuncties. Glick et al. (2004) geeft een overzicht van deze alternatieven.

Daarnaast is er de vraag welke voorzieningen moeten worden meegenomen in de analyse. Bij de eerste toepassingen van benefit incidence analysis werd de analyse zo breed mogelijk gehouden (zo veel mogelijk voorzieningen). Tegenwoordig is de trend om het beleidsterrein en de voorzieningen zo veel mogelijk te beperken, omdat dit uiteindelijk de meeste beleidsinformatie op levert.

Ten slotte is er de vraag van de omvang van het bereik van een voorziening. Benefit incidence analysis geeft aan wie profiteert van een bepaalde voorziening, maar geeft geen informatie over de omvang. Zo kan men nagaan wie er gebruik maken van het lokale zwembad, maar hiermee is niet duidelijk hoe vaak dit gebeurt. Er zijn mensen die één keer in de maand een bezoek brengen aan het zwembad en er zijn mensen die dagelijks zwemmen. Deze verschillen in participatiegraad brengt de benefit incidence analysis methode niet aan het licht.

Onderzoeken die expliciet gebruik maken van benefit incidence analysis (vrijwel altijd onderzoeken naar ontwikkelingslanden) combineren de analyse van man/vrouw-verschillen vaak met een analyse van verschillende inkomensgroepen. Zij analyseren bijvoorbeeld het gebruik van een bepaalde overheidsvoorziening door mannen en vrouwen **binnen** een bepaald inkomenskwantiel. Deze aanpak brengt weer eigen methodologische vragen met zich mee, waar we hier niet op in zullen gaan. Glick et al. (2004) geeft hier een goed overzicht van.

Aangezien benefit incidence analysis een beschrijvende onderzoeksmethode is, is de verklarende waarde ten slotte gering. Je kunt met benefit incidence analysis niet nagaan wat er zal veranderen in het gebruik van een overheidsvoorziening als gevolg van bijvoorbeeld nieuw beleid. Het zegt dus weinig over de effecten van veranderingen in beleid. Daarom is het van groot belang om naast de benefit incidence analysis ook een analyse van het beleid zelf uit te voeren. Waar wordt de huidige verdeling van 'profijt' door veroorzaakt en hoe kan dit verbeterd worden?

In de benefit incidence literatuur probeert men hieraan tegemoet te komen door met behulp van econometrische modellen de vraag voor een bepaalde voorziening te schatten. Vervolgens gaat men na wat het effect van een beleidsverandering op de vraag naar de voorziening zou zijn. Voor een overzicht van de deze methoden, zie Glick et al. (2004).

2.5 Benodigde data 'benefit incidence analysis'

Zoals in paragraaf 2.2 aangegeven vergt benefit incidence analysis informatie over de kosten per eenheid product van een geleverde voorziening en gegevens over het gebruik van deze voorziening, uitgesplitst naar geslacht en andere relevante variabelen zoals etniciteit, leeftijd, inkomensklasse, etc. Deze gegevens worden ontleend aan landelijke representatieve enquêtes, waarin respondenten worden ondervraagd over het gebruik van voorzieningen. Ook worden hierbij gegevens verzameld over inkomen en andere relevante achtergrondkenmerken. In de onderzoeken die gegevens gebruiken uit ontwikkelingslanden wordt vaak gebruik gemaakt van zogenaamde 'household surveys'. Dit zijn enquêtes van huishoudens met daarin informatie over inkomen, uitgaven, samenstelling van het huishouden, en gebruik van een aantal basisvoorzieningen zoals onderwijs en gezondheidszorg (Glick et al., 2004). De Living Standards Measurement Survey (LSMS) van de Wereldbank is een voorbeeld van een dergelijke enquête. Informatie over het gebruik van voorzieningen beperkt zich in deze enquêtes vaak tot het gebruik van basisvoorzieningen – dit is ook de reden dat er weinig onderzoek is gedaan naar andere soorten voorzieningen in ontwikkelingslanden.

In Nederland kunnen gegevensbestanden zoals het Aanvullend Voorzieningengebruik Onderzoek (AVO) van het SCP worden gebruikt, eventueel gekoppeld aan andere gegevensbestanden. Bij de GBA-pilots is gebruik gemaakt van de AVO-bestanden om de landelijke kengetallen voor de beoefening van verschillende sporten te berekenen. Waar dergelijke gebruikersgegevens niet uit een enquête voorhanden zijn, moeten ze zelf verzameld worden. Dit is een kostbaar en arbeidsintensief proces.

3. Proces

3.1 Partijen en rolverdeling

Uit de literatuur blijkt dat samenwerking met diverse partijen van groot belang is voor een succesvol verloop van gender budget analyse. Er zijn partners en partijen nodig om gender budget analyse te agenderen en om hier politieke wil en financiering voor te krijgen (agendering en financiering). Er zijn partners en partijen nodig om de analyse zelf mogelijk te maken door middel van het beschikbaar stellen van gegevens en expertise (uitvoering). En er zijn partners en partijen nodig om de resultaten te verspreiden, om de methodiek verder te ontwikkelen, om de beleidsaanbevelingen te implementeren en om de toepassing van gba te integreren in de reguliere beleidsprocessen (disseminatie en mainstreaming).

3.1.1 Agendering en financiering

Om agendering mogelijk te maken is bestuurlijke en politieke wil noodzakelijk. Bijvoorbeeld via de steun van een politieke partij in de vorm van verkiezingsbeloften over de 'dienstverlening' van de overheid aan vrouwen (zoals Australië in de jaren '70 en '80) of over gelijke kansen, verantwoording en transparantie van openbaar bestuur (zoals het Verenigd Koninkrijk en Schotland in de jaren '90). Ook internationale organisaties (VN, EU) en verdragen (CEDAW, Beijing Platform for Action) spelen hierin een rol, aangezien zij leidend kunnen zijn bij de beleidsontwikkeling op het terrein van emancipatie.

Verkiezingsbeloften, partijprogramma's of internationale verdragen alleen zijn echter niet genoeg en ook niet altijd noodzakelijk. Steun van en beleidsvorming door cruciale personen op invloedrijke posities (een minister-president, een minister van financiën, een minister of staatssecretaris voor emancipatie, een groep parlementsleden, hoge ambtenaren) is dat wel. Financiering van gba-initiatieven vindt plaats door verschillende partijen: overheid, onderzoeksinstituten, maatschappelijke organisaties (zoals bijvoorbeeld Oxfam in het VK) en internationale organisaties.

3.1.2 Uitvoering

Bij de uitvoering van gba-initiatieven is samenwerking met beleidsambtenaren op uitvoerend niveau belangrijk. Zij hebben immers zicht op de beleidspraktijk en in de meeste gevallen ook toegang tot de benodigde gegevens. Daarnaast is samenwerking met statistische bureaus op verschillende overheidsniveau's van groot belang. Het secretariaat van de Commonwealth stelt dat voor de analyse van het gebruik van overheidsbestedingen door doelgroepen samenwerking met het ministerie van Financiën en het nationaal statistisch bureau van groot belang zijn (Commonwealth, 2004). Daarnaast is de inbreng van verschillende soorten experts cruciaal bij de uitvoering.

Hierbij gaat het om experts op het terrein van gender en economie, maar juist ook om experts op het terrein van openbare financiën. Analyse van de literatuur laat zien dat onderzoek zonder inbreng van experts op het terrein van openbare financiën methodologisch vaak slecht onderbouwd is. Ten slotte zijn uiteraard ook experts ten aanzien van het beleidsterreinen waarop gba wordt uitgevoerd nodig. Een gender budget analyse kan intern worden uitgevoerd (door een onderzoeksafdeling van een gemeente of ministerie), of extern worden uitbesteed aan kenniscentra, universiteiten of onderzoeksbureaus.

3.1.3 Disseminatie en mainstreaming

Bij verspreiding van de resultaten zijn alle bovenstaande partijen nodig. Specifieke aandacht moet in dit stadium worden besteed aan partijen als politici, maatschappelijke organisaties en kenniscentra. Zij hebben in de uitvoering wellicht een beperkte rol gespeeld, maar zijn van groot belang bij de verspreiding van de resultaten en het inbedden van opgedane lessen in het reguliere beleid.

Tabel 1: Proces GBA

Proces GBA	Agendering en Financiering	Uitvoering	Disseminatie en Mainstreaming
Noodzakelijk	Bestuurlijke en politieke wil	Samenwerking	Samenwerking
Betrokken actoren	<ul style="list-style-type: none"> - Politieke partijen (verkiezingsbeloften) - Internationale organisaties (VN, EU) - Verdragen (Beijing Platform For Action) - Invloedrijke politici (minister-president, minister van Financiën) en hoge ambtenaren 	<ul style="list-style-type: none"> - Beleidsambtenaren - Statistische bureaus - Ministerie van Financiën - Experts (gender, openbare financiën) - Universiteiten / kenniscentra 	<ul style="list-style-type: none"> - Alle reeds genoemde actoren - Politici - Maatschappelijke organisaties

3.1.4 Verschillen tussen rijksniveau en lagere overheden

Gba-initiatieven op lagere overheidsniveaus werken grotendeels met de regionale of lokale vertegenwoordiging van de partijen die ook op het rijksniveau betrokken zijn bij gba-initiatieven (zoals gelijke-kansen-ambtenaren en begrotings- of financiële afdelingen). Daarnaast zijn er op de lagere niveau's wellicht betere mogelijkheden om aansluiting te zoeken met andere lokale initiatieven. Zo is bij een aantal initiatieven in Zuid-Amerikaanse landen (zoals Brazilië en Bolivia) gebruik gemaakt van 'participatory budgeting', waarmee lokale begrotingen via directe raadpleging van de lokale bevolking worden vastgesteld (Budlender & Hewitt, 2002). Ook kunnen de lagere overheden leren van de lessen van het rijks- of federale niveau. Zo voert een aantal staten in Australië nog steeds gender budget initiatieven uit, terwijl het proces op het federale niveau midden jaren '90 is afgebroken. Op het regionale niveau is meer aandacht besteed aan de toegankelijkheid van de informatie, het betrekken van maatschappelijke organisaties en het zoeken van aansluiting bij het discours over een transparante overheid. Zo kon het gba-proces in een aantal regio's een wisseling in de regering 'overleven', terwijl het proces op het federale niveau sterk geassocieerd is met één politieke partij, namelijk Labour (Sewer, 2002).

3.2 Procestips

De belangrijkste procestips die uit de literatuur naar voren komen zijn:

- zoek aansluiting bij andere agenda's en initiatieven;
- zet 'champions' en experts in die de taal van beleidsmakers spreken en tevens een vertaalslag kunnen maken naar maatschappelijke organisaties en individuele burgers;
- zorg voor handzame en toegankelijke informatie;
- ruim veel tijd in voor dataverzameling (vaak zeer problematisch).

4. Pilots op het gebied van de sport

In de literatuur is niet veel te vinden over toepassingen van gba op het beleidsterrein sport. De gevonden voorbeelden zetten we hieronder uiteen, zodat we lessen kunnen trekken voor de gemeentelijke pilots.

4.1 Praktijkvoorbeelden in diverse landen

België – Vlaanderen

Vrouwen en mannen vullen op verschillende manieren hun sportbehoefte in. Daarom startte de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VVSG) in het jaar 2002 een project dat de genderverschillen in de sportparticipatie onder de aandacht wilde brengen. Acht gemeenten uit België namen deel aan het hele project. Bij het project werd gebruik gemaakt van een 'lokale emancipatie-effect-rapportage (LEER)'. De hoofddoelstelling van de LEER is om verschillen tussen mannen en vrouwen die relevant zijn voor een bepaald beleidsterrein, in dit geval sport, op te sporen en daar rekening mee te houden bij het formuleren van nieuw beleid. Voor dit project in België kreeg de LEER een aangepaste sportversie. Aan de hand van zes stappen helpt de LEER de beleidsmaker bij het schrijven van een genderbewust sportbeleidsplan. De sportLEER is te vinden in bijlage 2. Tijdens de projectbijeenkomsten werd achtereenvolgens ruim aandacht besteed aan kennismaking, introductie van het thema 'gender', verschillen in sportdeelname van mannen en vrouwen van verschillende achtergronden. In veel landen komt de grootste weerstand tegen gba-processen vanuit economische hoek: ministeries van financiën en economische zaken. Om deze weerstand (gedeeltelijk) weg te nemen is het van groot belang om te werken met experts die de 'taal' van deze beleidsmedewerkers spreken: economen met gender expertise. Dit geldt ook op sportgebied. Zo was de inzet van sportsocioloog Bart Vanreusel in België succesvol in het 'tussen de oren krijgen' dat gender een issue is op sportgebied. Bij tegenbezoeken van de projectmedewerker bij de deelnemende gemeenten 'thuis' bleek dat veel mensen hun eigen planning al anders bekeken, en plannen hadden om het sportbeleid het volgende jaar meer gendergericht in te delen. Een aantal gemeenten heeft vervolgens deelgenomen aan een screening van hun sportbeleid in 2003.

In België werden deelnemende gemeenten ook gestimuleerd om zowel met de sportfunctionaris als met de gelijke-kansen-ambtenaar deel te nemen aan het project. Vaak was dit de eerste kennismaking tussen deze twee ambtenaren en is hiermee de samenwerking tussen de verschillende afdelingen verbeterd (Decalf, 2003).

Specifieke knelpunten project België:⁴

- Te weinig beschikbare gegevens die nodig zijn om een gba volledig uit te voeren.
- De Belgische politieke bestuurders waren vrijwel allemaal onbekend met het begrip 'gender'. Ook na het onderzoek vonden politici de resultaten niet echt belangrijk en actueel meer. Daarom is de webpagina die aan dit onderwerp was gewijd verwijderd.
- De bestuurders waren weinig gemotiveerd om concrete veranderingen door te voeren (zoals de sportinfrastructuur beter afstemmen op de behoeften van bijvoorbeeld werkende moeders).
- De bestuurders die wel enthousiast waren (die wel echt geïnspireerd werden om iets te veranderen aan de sportinfrastructuur) werden vaak teruggefloten door het college.
- Algemene constatering: bij de onderhandelingen tussen de verschillende politieke partijen voor de gemeentelijke beleidsprogramma's, verdwijnt het onderwerp gender snel naar de achtergrond. Politieke partijen vinden het niet belangrijk genoeg.

Succesfactoren project België:

- De Belgische gemeenten waren bereid mee te werken omdat het een gesubsidieerd project was. Het was helemaal gratis.
- Het uiteindelijke instrument (sportLEER) kan worden toegepast op alle beleidsterreinen.

Nederland – Rotterdam

In 2003 is in Rotterdam een gender budget analyse uitgevoerd met als onderwerp het jeugdbeleid van de gemeente. Hierbij is de methode 'genderspecifieke analyse van het gebruik van overheidsbestedingen door doelgroepen' gehanteerd. Voor het onderzoek is gebruik gemaakt van beleidsnota's en zijn de gemeentelijke budgetten geanalyseerd. Het onderzoek had betrekking op het hele jeugdbeleid van Rotterdam, maar in het kader van dit literatuuronderzoek worden alleen de resultaten op het gebied van sport in beschouwing genomen. Uit de analyse bleek dat er bij de dienst Stad en Recreatie meer geld wordt uitgegeven aan jongens in vergelijking met meisjes. Voor de deelgemeente Delfshaven ging dit niet op en voor de andere Rotterdamse diensten was niet meer te achterhalen waar de budgetten precies naartoe gingen. Verder bleek uit de cijfers dat jongens en meisjes ongeveer evenveel sporten. Zij sporten alleen heel verschillend (bijvoorbeeld: meisjes liever individueel en jongens in teams). Marokkaanse / Turkse meisjes en vrouwen sporten beduidend minder dan autochtone vrouwen en autochtone en allochtone jongens. Onder jongeren bestaat een soort overeenstemming over welke sport populair is en welke niet. Een ander opvallend punt is dat jongens vaker sporten bij een sportvereniging, terwijl meisjes de voorkeur geven aan sporten in ongeorganiseerd verband (fitness en aerobic bij een sportschool). Ook sporten (vooral allochtone) meisjes liever binnen, in plaats van buiten waar iedereen hen kan zien. Bij dit onderzoek bleek hoe belangrijk het is om veel tijd in te ruimen voor de dataverzameling, aangezien het uitzoeken van de begrotingsinformatie tijdrovend was. De gemeente Rotterdam (en waarschijnlijk ook vele andere gemeenten) monitoren niet op geslacht. Hierdoor moest achteraf worden uitgezocht wie aan welke sport had deelgenomen (De Wit, 2005).

Knelpunten / beperkingen:

⁴ De beschreven knelpunten en succesfactoren van de gba in de Belgische gemeenten zijn gebaseerd op een gesprek met A. Lombijn van de Vereniging van Steden en Gemeenten in België.

- Van het Rotterdamse sportbeleid voor jongeren, onderdeel van het jeugdbeleid, is alleen de sportstimulering geanalyseerd. De sportstimulering maakt echter maar 5% uit van de totale sportbegroting. De accommodaties, die het grootste deel van de sportbegroting beslaan, zijn niet meegenomen in de analyse. Hierdoor kan het zijn dat de resultaten een vertekend beeld geven.
- Gegevensverzameling was lastig, sekse stond nergens geregistreerd.
- De begrippen 'gender' en 'gender mainstreaming' leven niet in de gemeente Rotterdam.
- Moeite met het krijgen van *commitment*, voor de ambtenaren had het project geen prioriteit.

Succesfactoren:

- Naar aanleiding van het onderzoek van De Wit is duidelijk geworden dat er eigenlijk heel weinig gegevens beschikbaar zijn over de jongens en meisjes in Rotterdam. Gelukkig zijn er in Nederland wel goede en toegankelijk statistieken van het CBS en SCP over de algemene positie van vrouwen en mannen in de samenleving.
- Verder heeft De Wit benadrukt dat 'capacity building' over gender constant nodig is bij gemeenten, door het snelle verloop van ambtenaren.

Duitsland - Sachsen-Anhalt

In Sachsen-Anhalt zijn van mei 2003 tot april 2005 de landelijke financiën voor sportstimulering doorgelicht op genderaspecten, samen met de uitgaven voor verenigingsondersteuning. De geldmiddelen voor verenigingsondersteuning zijn afkomstig van de Landelijke Sportbond. Voor de sportstimulering wordt landelijk jaarlijks 30 miljoen euro uitgegeven.

De volgende vragen stonden centraal:

- Hoeveel geld wordt aan verschillende sporten uitgegeven?
- Hoe zijn vrouwen en mannen bij deze sporten vertegenwoordigd?
- Hoe berekenen we het bedrag dat per persoon voor vrouwen en mannen in verschillende sporten wordt uitgegeven? Kunnen gegevensbestanden van de Landelijke Sportbond worden gebruikt?

Voor het onderzoek was het noodzakelijk de leden van sportverenigingen en de deelnemers van de vrijetijds- en breedtesport buiten verenigingsverband op sport en naar geslacht te analyseren. Op deze manier kon achterhaald worden hoeveel mannen en vrouwen deelnemen aan welke sport. Voor deze analyse waren de gegevensbestanden van de Landelijke Sportbond het best bruikbaar.

Uit de analyse bleek dat in alle geanalyseerde leeftijdsgroepen vanaf 6 jaar, 70% van de uitgaven terecht kwam bij mannen en jongen en slechts 30% bij de meisjes en vrouwen. Bij de sport voetbal zijn deze verschillen het grootst (94% man, 6% vrouw) en bij handbal het kleinst (61% man, 39% vrouw).

Bij de discussie naar aanleiding van de resultaten kwamen de volgende punten naar voren:

- Op dit moment is het voornamelijk voor 'mannensporten' mogelijk om deel te nemen aan de Olympische Spelen, en vaak niet voor 'vrouwensporten'. Dit zou in de toekomst veranderd moeten worden, zodat mannen- en vrouwensporten op een gelijke manier vertegenwoordigd zijn op olympisch niveau.

- Voor de identiteits- en beeldvorming van jonge sporters is het belangrijk om mannelijke en vrouwelijke topsporters te hebben.
- Een belangrijke kanttekening bij de resultaten: de fitnesscentra zijn niet meegenomen in de analyse. Uit onderzoek blijkt dat veel vrouwen de voorkeur geven aan fitness en aerobic in commerciële fitnesscentra (deze centra vallen buiten overheidsgefinancierde sporten). Vrouwen sporten in vergelijking met mannen veel minder in verenigingsverband.

Verenigd Koninkrijk - Wales

In 2003 heeft Employment Practice Solutions (EPS) in opdracht van de Equal Opportunities Commission en de Sports Council van Wales een pilotstudie uitgevoerd om de sportparticipatie en de budgetten van vier lokale vrijetijdscentra in Wales te onderzoeken.

Het onderzoeksontwerp bestond uit een literatuuronderzoek om de genderaspecten van sportparticipatie en gender budgeting voor de sector sport te onderzoeken. Ook zou een analyse plaatsvinden om de participatiegraad van vier vrijetijdscentra in Wales te onderzoeken. In een vroeg stadium bleek dat er niet genoeg informatie beschikbaar was over de participatie van alle betreffende vrijetijdscentra. Uiteindelijk is gebruik gemaakt van de participatiegegevens van twee van de vier betreffende vrijetijdscentra. Ook zijn de kapitaaluitgaven van deze twee vrijetijdscentra geanalyseerd.

Het onderzoek bracht aan het licht dat sportbeoefening van meisjes lager is dan van jongens. Het gebruik van twee onderzochte lokale sportcentra door vrouwen en mannen was redelijk vergelijkbaar, maar het gebruik door zmv-vrouwen was bijzonder laag. Ook bij dit onderzoek was dataverzameling een moeizaam punt. Over de besteding van de budgetten konden geen conclusies worden getrokken.

Beperking:

Het onderzoek richt zich alleen op de vrijetijdscentra. Andere lokale sport- en vrijetijdsfaciliteiten, zoals tennisbanen of golfbanen, worden buiten beschouwing gelaten.

De beschikbare participatiedata is alleen van toepassing op geregistreerde leden, de andere gebruikers worden niet betrokken in dit onderzoek.

4.2 Lessen voor gemeentelijke gba-pilots sport

Uit de praktijkvoorbeelden genoemd in de vorige paragraaf kunnen we de volgende lessen trekken voor de gemeentelijke gba-pilots sport:

- De sportwereld houdt nog weinig of geen rekening met de genderaspecten van beleid. Ook is het begrip 'gender' bijna altijd onbekend bij gemeentelijke beleidsmedewerkers. Het is goed om hiermee rekening te houden bij het uitvoeren van de gemeentelijke pilots. Als de resultaten van de pilots bekend zijn, is het aan te bevelen om een emancipatiemedewerker te koppelen aan een sportbeleidsmedewerker. Zo kan de sportbeleidsmedewerker het sportbeleid op advies van de emancipatiemedewerker aanpassen als dat nodig is.
- Er moet veel tijd worden gereserveerd voor het verzamelen van de benodigde gegevens voor de pilot. Gemeentelijke begrotingen zijn vrijwel altijd beschikbaar,

maar gebruikersgegevens (wie maakt gebruik van welke gemeentelijk gefinancierde sportvoorziening?) ontbreken vaak of zijn niet uitgespitst naar geslacht en etniciteit. Deze gebruikersgegevens kunnen opgesteld worden via gesprekken met bijvoorbeeld beleidsmedewerkers en buurtsportwerkers en via enquêtes onder sportverenigingen. Het koppelen van de gegevens uit de gemeentelijke begroting en de gebruikersgegevens van de burgers kost tijd.

- Mannen en vrouwen, jongens en meisjes, van verschillende etniciteit en leeftijden hebben allemaal verschillende sportwensen (mannen sporten bijvoorbeeld liever in verenigingsverband en vrouwen liever individueel in fitness/aerobiccentra). Vaak weten gemeenten niet precies waaruit deze verschillende wensen bestaan en houden zij hier in hun sportbeleid niet altijd rekening mee. Het is daarom wenselijk gemeenten hierover goed te adviseren na afloop van de pilots.
- Om ervoor te zorgen dat de aanbevelingen daadwerkelijk worden uitgevoerd is het belangrijk draagvlak te creëren, door verschillende partners en partijen bij het proces te betrekken (zie ook hoofdstuk 3). Ook aansluiting zoeken bij beleidsinitiatieven kan de uiteindelijke implementatie versterken.
- Bij het analyseren van de gemeentelijke sportbegroting is het belangrijk om bestedingen voor de sportaccommodaties (binnensport, buitensport, zwembaden, ijssportcentra) te analyseren, en niet alleen de sportstimuleringsgelden. De gemeentelijke bestedingen op sportgebied gaan voor ongeveer 90% naar de accommodaties en slechts 5% (schatting) is bestemd voor de sportstimulering.
- Uit de voorbeelden blijkt dat de methodologie onderliggend aan de gender budget analyse vaak slecht onderbouwd is. Ook bij de boeken en artikelen die zijn doorgenomen in het kader van dit literatuuronderzoek, bleek de methodologie vaak 'zwak' te zijn. Het is dus van belang om de gehanteerde methode en werkwijze goed op papier te zetten. Dit zal de gehele theorievorming rond gender budget analyse ten goede komen.

Geraadpleegde literatuur

Allers, M.A. (1996). *Profijt van de gemeentelijke overheid – De invloed van het gemeentebeleid op de koopkracht van de minima in Groningen*. Groningen: Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden.

Bergmann, N., Gubitzer, L., Klatzer, E., Klawatsch-Treitl, E. & M. Neumayr (2004). *Gender Budgeting. Handbuch zur Umsetzung geschlechtergerechter Budgetgestaltung*. Wien: Institut für Volkswirtschaftstheorie und –politik.

Beveren, J. van, Osch, T. van & S. Quinn (2004). *Begroten met een menselijke bril – Handboek voor genderbudget initiatieven*. Utrecht: Vrouwen Alliantie.

Bock, B. Welboren, P.A.J. & A.G. Lindenbergh (2000). *Emancipatie-effectrapportage stimuleringskader*. Ede: Expertisecentrum LNV, onderdeel Landbouw.

Budlender, D. & R. Sharp (1998). *How to do a gender-sensitive budget analysis – Contemporary research and practice*. Verenigd Koninkrijk, London: Commonwealth Secretariat.

Commonwealth Secretariat (1999), *Gender Budget Initiative – Description of Tools*. Verenigd Koninkrijk, London: Commonwealth Secretariat.

Decalf, L. (2003). Gender en Lokaal Sportbeleid, *Vrouwenraad*, 1, 31-35.

Duncan, R. & J. Mortimer (2004). *Onderzoek naar gelijkheid en gender-gerelateerde kwesties in sportparticipatie en het budgetteren van lokale vrije tijdscentra in Wales*. United Kingdom: Employment Practice Solutions Limited.

Elson, D. (2005). *Gender Budgeting Initiatives, Roundtable at ISS*. Den Haag, juli 2005.

European Women's Lobby (2004). *Gender Budgeting, an overview by the European Women's Lobby*. Brussel: EWL.

Gender Budget Initiative Munchen (2004). *Haushalt für alle! Mit gender budgeting zum geschlechtergerechten Haushalt*. Munchen: Gender Budget Initiative Munchen.

Glick, P., Saha, R. & S.D. Younger (2004). *Integrating Gender into Benefit Incidence and Demand Analysis*. U.S.A, Washington D.C.: World Bank.

Hallessy, C. (2004). *Canadian experience in gender mainstreaming*. Canada: Status of Women.

HM Treasury & Department of Trade and Industry (2004). *Gender Analysis of Expenditure Project*. London, Verenigd Koninkrijk.

Holvoet, N. (2004). Openbare financiën door een genderbril: gendergevoelig budgetteren in opmars, *Vrouwenraad*, 4, 16-24.

Instituut voor de Gelijkheid van Mannen en Vrouwen (2003). *Ongelijkheid verminderen en efficiëntie verhogen: een uitdaging voor de openbare instellingen*. België: Instituut voor de Gelijkheid van Mannen en Vrouwen.

Körner, K. (2002). *Gender Mainstreaming in Sachsen-Anhalt: Konzepte und Erfahrungen*. Sachsen Anhalt: Ministerium für Gesundheit und Soziales des Landes Sachsen-Anhalt.

Lorentzi, U. & H. Lundkvist (2001). *Just progress! Applying gender mainstreaming in Sweden*. Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer.

Meerman, J. (1979). *Public Expenditure in Malaysia: Who benefits and Why*. New York: Oxford University Press.

Pommer, E., Jonker, J. & M.M.V. Leendert-Ruitenbergh (2003). *Profijt van de overheid – De personele verdeling van gebonden overheidsuitgaven en –inkomsten in 1999*. Den Haag: SCP.

Quinn, S and J. Long (2003). *Taking Forward Gender Budget Analysis in Ireland*. Pan Island Gender Budget Conference. London, 8th of July 2003.

Selowsky, M. (1979). *Who benefits from government expenditure? A case study of Colombia*. New York: Oxford University Press.

Sewer, M. (2002), Australia: The mandarin approach to gender budgets. In Budlender, D. & G. Hewitt, *Gender Budgets Make More Cents – Country Studies and Good Practise*. Verenigd Koninkrijk, London: Commonwealth Secretariat.

Wales Gender Budget Group (2004). *What is Gender Budgeting?* Wales, United Kingdom.

Wit, M. de (2005). *Jongens en meisjes in de schijnwerpers, pilot gender mainstreaming en gender budgeting in het jeugdbeleid in de gemeente Rotterdam*. Rotterdam: GGD Rotterdam en omstreken.

World Bank (2003). *Promising Approaches to Engendering Development – Poverty reduction through gender-disaggregated analysis of public expenditures: the case of Cambodia*. U.S.A. Washington D.C.: World Bank.

Bijlagen

Bijlage 1: Overzicht toepassingen gender budget analyse

Bijlage 2: SportLEER België

Bijlage 1: Overzicht toepassingen gender sensitive budgetting

Land:	Australië (1984 – 1995)
Niveau:	Nationaal (federal)
Beleidssterrein:	Alle
Methode:	Genderbewuste begrotingsverklaring (gender-aware budget statement)
Betrokken partijen:	Office of the Status of Women (OSW), een afdeling binnen 'the Department of Prime Minister and Cabinet', met daarnaast beleidsmedewerkers in alle lijnministeries.
Gegevens:	De gegevens van de begunstigden met betrekking tot de betreffende belastingmaatregel werden uitgesplitst naar man/vrouw. Verder werden er bestaande begrotingsgegevens gebruikt voor het onderzoek.
Resultaten:	<p>Voorbeelden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Indicatie van de beperkte omvang van het bedrag voor specifiek beleid (0.75% van de begroting in 1986-87). • Erkenning dat 'dependent spouse rebate' (belastingvoordeel voor belastingbetaler met full-time zorgende partner) niet genderneutraal is a.h.v. gegevens over begunstigden van deze regeling en uiteindelijke afschaffing van dit belastingvoordeel. • Erkenning dat er meer geld werd besteed aan herstructurering/omscholingsprogramma's voor sectoren waar meer mannen werken (bijvoorbeeld autoindustrie) dan in sectoren waar meer vrouwen werken (bijvoorbeeld de textielindustrie), met als gevolg een extra omscholingsprogramma voor getrouwde vrouwen die op grond van het inkomen van hun echtgenoot anders geen recht hadden gehad op omscholing.
Succesfactoren:	<p>Proces:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sterke politieke wil. • Expliciete verkiezingsbeloften aan vrouwen. • Coördinerende positie OSW binnen (een van de) belangrijkste ministerie(s). <p>Methode:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Verplichting veronderstelde 'genderneutraliteit' aan te tonen d.m.v. gegevens uitgesplitst naar m/v met als resultaat bewustwording ambtenaren van diverse ministeries. • Eigenaarschap en verantwoording bij lijnministeries.
Knelpunten:	<p>Proces:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ambtelijk, bureaucratisch proces ('mandarin approach') in plaats van maatschappelijk proces. • Document weinig gebruikt door politiek of maatschappelijke organisaties waardoor externe druk uitbleef. • Te weinig toezicht op proces vanuit het parlement. • Niet genoeg aansluiting gezocht bij discours over een transparante overheid. • Te afhankelijk van de politieke steun van 1 partij (Labour). • Auditor general (Rekenkamer) en parlement niet genoeg bij proces betrokken. <p>Data:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lang en ontoegankelijk document met weinig vergelijkbare informatie tussen ministeries. • Gebrek aan analyse van gecombineerde effecten van de gehele begroting. • Laatste veranderingen vaak niet meegenomen.

	<p>Methode:</p> <ul style="list-style-type: none">• Uiteindelijk meer een PR-instrument om beleid te rechtvaardigen dan een kritische analyse van de gevolgen van overheidsbeleid voor vrouwen.
<p>Bron:</p>	<p>Sawer, M. (2002). Australia: The mandarin approach to gender budgets. In Budlender, D. & G. Hewitt, Gender Budgets Make More Cents – Country Studies and Good Practise. Commonwealth Secretariat, London, Verenigd Koninkrijk.</p>

Land:	Australië – South Australia (1985-1993)
Niveau:	Regionaal (State and Territory)
Beleidsterrein:	Alle
Methode:	Gender-bewuste begrotingverklaring (gender-aware budget statement)
Betrokken partijen:	State-level OSW, premier (state) tevens verantwoordelijk voor financiën (Treasury), departementen; Rhonda Sharp (economist and gender expert)
Gegevens:	
Resultaten:	<p>Voorbeelden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Inzicht in gebruik openbaar vervoer door vrouwen en mannen en aandacht voor het feit dat vrouwen meer gebruik maken van openbaar vervoer en op verschillende tijden gedurende de dag behoefte hebben aan transportmogelijkheden (niet alleen spitsuur). • Aandacht voor economische waarde van onbetaalde arbeid op boerderijen, de gemeenschap (vrijwilligerswerk) en in families. • Aandacht voor internationale context (ILO en VN conventies)
Succesfactoren:	<p>Proces:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Breed geaccepteerd; steun van premier. <p>Methode:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Alle departementen gevraagd hun beleid te evalueren m.b.t. gevolgen voor arbeidsparticipatie van vrouwen. <p>Data:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Document begon met overzicht van (achterblijvende) sociaal-economische positie van vrouwen.
Knelpunten:	<p>Proces:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Te afhankelijk van de politieke steun van 1 partij (Labour)
Bron:	Sawer, M. (2002). The Mandarin approach to gender budgets. In Budlender, D. & G. Hewitt, Gender Budgets Make More Cents- Country Studies and Good Practices. Commonwealth Secretariat, London, Verenigd Koninkrijk.

Land:	Australië – Victoria (1986 tot nu)
Niveau:	Regionaal (State and Territory)
Beleidsterrein:	Alle
Methode:	Tot 1995: genderbewuste begrotingsverklaring (gender-aware budget statement); sindsdien: gender audits
Betrokken partijen:	Victorian Women's Policy Coordination Unit, premier (state), departementen.
Gegevens:	Analyse van overheidsnota's, overheidsbegrotingen, overheidsrapporten en lokale gender audits.
Resultaten:	<p>Voorbeelden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bewustmakingsproces bij verschillende departementen zoals landbouw, waar men in het eerste jaar slechts AUS\$100 van het budget van 50 miljoen kon verantwoorden als geld dat ten goede kwam aan vrouwen, terwijl de meeste boekhouders op boerderijen vrouwen zijn en een significant deel van de boerderijen gerund wordt door vrouwen. Een jaar later had men een beleidsmedewerker aangesteld om meer inzicht te krijgen in de rol die vrouwen spelen in de landbouw. • Inzicht in gebruik door vrouwen en mannen van gesubsidieerde kunstinstanties en voorstellingen (meer vrouwen maken hier gebruik van).
Succesfactoren:	<p>Proces:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Succesvolle aansluiting bij discours transparante overheid en minder afhankelijk van politieke steun van 1 partij (overleefde de verkiezing van een conservatieve regering). <p>Methode:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Samenwerking tussen women's policy coordination unit en departementen om performance indicators te ontwikkelen. <p>Data:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Helder en aantrekkelijk format dat vergelijking tussen ministeries vergemakkelijkte; rapporten breed gebruikt door politici, ministers, vakbonden en maatschappelijke organisaties.
Knelpunten:	<p>Proces en methode:</p> <ul style="list-style-type: none"> • In 1995 werd uitsplitsing tussen specifiek beleid en regulier beleid opgeheven en kwam de nadruk steeds meer op specifiek beleid te liggen. Uiteindelijk vervangen door lokale gender audits, die enig succes hebben gehad, maar geen formele link hebben met de begrotingen en geen inzicht geven in de gevolgen van het gehele pakket aan begrotingen.
Bron:	Sawer, M. (2002). The Mandarin approach to gender budgets. In Budlender, D. & G. Hewitt, Gender Budgets Make More Cents- Country Studies and Good Practices. Commonwealth Secretariat, London, Verenigd Koninkrijk.

Land:	Australië – New South Wales (lopend)
Niveau:	Regionaal (State and Territory)
Beleidssterrein:	Sport en vrije tijd
Methode:	Genderspecifieke analyse van het gebruik van overheidsbestedingen door doelgroepen (gender-disaggregated public expenditure analysis)
Betrokken partijen:	Overheid New South Wales, sport en vrijetijdscentra (leisure centres)
Gegevens:	Analyse van de participatiegegevens en de financiën van de betreffende vrijetijdscentra.
Resultaten:	<ul style="list-style-type: none"> • Inzicht in de verschillen in gebruik van en de participatie in de leisure centres door mannen/vrouwen en jongens/meisjes. Evaluatie van de redenen voor dit verschil. Ook de financiën werden nader bekeken. De onderhoudskosten voor de accommodaties die voornamelijk werden gebruikt door mannen (bijvoorbeeld een voetbalveld) werden vergeleken met de uitgaven voor de accommodaties die voornamelijk door vrouwen gebruikt werden (bijvoorbeeld een sporthal). • De lage participatie van vrouwen werd verklaard door weinig vrije tijd, kosten, kinderopvang en toegankelijkheid. • Activiteitencentra werden in staat gesteld om gratis strijkdiensten te verlenen en te zorgen voor transport en kinderopvang, in ruil voor aerobiclessen. Al deze initiatieven hadden directe impact op de budgettaire uitgaven en allocatie van middelen. • Het effect van de initiatieven wordt nu nog steeds geëvalueerd.
Succesfactoren:	
Knelpunten:	
Bron:	Wales Gender Budget Group (2004). What is Gender Budgeting? Wales, United Kingdom.

Land:	België (2002)
Niveau:	Regionaal (Vlaanderen) en lokaal (8 Vlaamse steden)
Beleidsterrein:	Lokaal sportbeleid
Methode:	Lokale Emancipatie–Effectrapportage (LEER) (gender-aware policy appraisal)
Betrokken partijen:	Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VVSG), Gemeenten Antwerpen, Blankenberge, Brugge, Boutersem, Houthalen-Helchteren, Kortrijk, Leuven en Ronse en de Vlaamse minister voor Gelijkekansenbeleid.
Gegevens:	Informatie over het verschillende sportgedrag van mannen en vrouwen.
Resultaten:	<ul style="list-style-type: none"> • Aanleiding voor het project was dat vrouwen op een andere manier sporten dan mannen (mannen vaker via verenigingen, vrouwen vaak buiten clubverband). Er werd gebruik gemaakt van een aangepaste sportversie van de lokale Emancipatie–Effectrapportage (LEER). Aan de hand van zes stappen helpt de LEER de beleidsmaker bij het schrijven van een genderbewust sportbeleidsplan: verzamelen en analyse van de gegevens, analyse van de doelgroepen, analyse van de doelstellingen, analyse van de beleidsmaatregelen en ten slotte analyse van de middelen. • Tijdens de projectbijeenkomsten is achtereenvolgens ruim aandacht besteed aan kennismaking met elkaar, introductie van het thema ‘gender’ (met behulp van externe specialisten als sportsocioloog Bart Vanreusel). • Bij tegenbezoeken van de projectmedewerker bij de deelnemende gemeenten ‘thuis’ bleek dat veel mensen hun eigen planning al anders bekeken, en dat ze plannen hadden om het in het volgende jaar meer gendergericht in te delen. • Een aantal gemeenten hebben zich aangemeld voor screening van hun sportbeleid 2003.
Succesfactoren:	<p>Methode:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Deelnemende gemeenten werden gestimuleerd om zowel met de sportfunctionaris als met de gelijkekansenambtenaar deel te nemen.
Knelpunten:	<p>Data:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De deelwebsite gender en sportbeleid is niet meer bereikbaar op de site van de VVSG.
Bron:	Decalf, L. (2003). Gender en Lokaal Sportbeleid, Vrouwenraad, 1, 31-35.

Land:	Canada (1997)
Niveau:	Nationaal
Beleidssterrein:	Belastingen
Methode:	Genderspecifieke analyse van het belastingstelsel (gender-disaggregated tax incidence analysis)
Betrokken partijen:	SWC (Status of Women Canada), Canadese parlaments- en kabinetsleden, activisten voor gelijke rechten vrouwen en mannen, niet-gouvernementele organisaties, Canadese Hoog Gerechtshof, rechters, belastingexperts, juridische specialisten.
Gegevens:	Analyseren van belastingmaatregelen en de maatschappelijke effecten van deze maatregelen.
Resultaten:	<ul style="list-style-type: none"> • Kinderbijslag (child support) refereert aan de financiële steun die wordt gegeven aan de ouder die voor de kinderen zorgt, in tijden van scheiding. Tot voor kort vereiste de Canadese belastingmaatregelen dat de ontvangende partij van kinderbijslag (in de meeste gevallen de moeder) inkomensbelasting betaalt over dit bedrag. De persoon die betaalt (in de meeste gevallen de vader) kan hetzelfde bedrag aftrekken van het belastbaar inkomen. Deze maatregelen zorgden voor aanhoudende aandacht van activisten die opkomen voor de gelijke rechten van vrouwen en mannen. De maatregel heeft namelijk negatieve financiële uitwerkingen voor vrouwen en de kinderen waar zij verantwoordelijk voor zijn. • Ondanks de vele pogingen van de activisten kreeg deze kwestie geen aandacht meer van beleidsmakers tot in de jaren '90. SWC haalde aan dat het belastingstelsel vereist dat gendergelijkheid wordt verzekerd en dat ook het welzijn van de kinderen is gewaarborgd. De gedetailleerde gender analyse van SWC in samenwerking met belastingexperts heeft ertoe geleid dat het onderwerp op de belastinghervormingsagenda kwam te staan en dat er opties kwamen om wijzigingen aan te brengen in het belastingstelsel. • Niet-gouvernementele organisaties ondernamen verdere activiteiten zoals publieke informatiecampagnes en lobbyen bij de parlaments- en kabinetsleden. Dit zorgde voor meer politieke druk om wijzigingen aan te brengen in het belastingstelsel. • Ook werd er in een zaak bij het Hooggerechtshof geargumenteed dat de huidige belastingmaatregel in strijd is met de waarborging van gelijkheid tussen vrouwen en mannen volgens het Charter of Rights and Freedoms. De meerderheid van de rechters was het niet met deze argumentatie eens, maar toch werd het debat rond dit onderwerp een 'hot issue'. • De SWC werkte stug door en probeerde in samenwerking met andere departementen de impact van de belastingmaatregel na te gaan voor individuen, families, mannen en vrouwen. Dit heeft in 1997 geleid tot hervormingsmaatregelen.
Succesfactoren:	<p>Methode en Proces:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Goede samenwerking tussen experts en activisten binnen en buiten de overheid, waardoor het onderwerp op de politieke agenda kwam te staan • Goede analytische vaardigheden ook al waren de beschikbare data beperkt • De organisaties en activisten bleven volhouden: de belastingmaatregel waarover de discussie ontstond kwam in 1940 tot stand en ondanks de vele pogingen om de negatieve effecten ervan aan te kaarten, kreeg dit onderwerp pas in 1990 politieke aandacht (!).
Knelpunten:	<p>Proces:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bij het formuleren van specifieke aanbevelingen, werden SWC en andere activisten buiten de overheid, gehinderd door hun beperkte capaciteit om de gevonden beleidsalternatieven uit te testen door gebruik van actuele data en gemodelleerde software.

	Data: <ul style="list-style-type: none">• Grote gaten in de beschikbare data bemoeilijkten de analyse.
Bron:	Hallesy, C. (2004). Canadian experience in gender mainstreaming. Canada: Status of Women.

Land:	Canada (1993)
Niveau:	Nationaal
Beleidsterrein:	Sociale Zaken; Defensie
Methode:	Genderspecifiek behoeftenonderzoek (gender-disaggregated beneficiary assessment)
Betrokken partijen:	Women's International League for Peace and Freedom (WILPF), Canadese overheid en departementen.
Gegevens:	Overheidsbegroting
Resultaten:	<ul style="list-style-type: none"> • In 1993 wilde de WILPF weten of de overheidsbegroting tegemoet kwam aan de prioriteiten en behoeften van vrouwen. WILPF startte een Women's Budget Project in Canada en bestudeerde de uitgaven van de federale overheid voor sociale zaken en defensie. Om erachter te komen of deze budgetten aansloten bij de behoeften van vrouwen werd er een vragenlijst opgesteld. • Op basis van de uitkomsten stelde WILPF voor om de helft van de militaire uitgaven van Canada om te buigen naar niet-militaire doeleinden, zoals arbeids- en trainingsprogramma's, bestrijding van gendergerelateerd geweld en verbetering van de diensverlening aan ouderen. • Na deze voorgestelde ombuiging zou Canada nog steeds mee kunnen doen aan vredeshandhaving, vredesonderzoek en reddingsoperaties, zonder soevereiniteit te verliezen.
Succesfactoren:	<p>Methode:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Grootschalig onderzoek <p>Proces:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Resultaten werden serieus genomen.
Knelpunten:	
Bron:	Beveren, J. van., Osch, T. van & S. Quinn (2004). Begroten met een menselijke bril. Handboek voor genderbudget initiatieven. Utrecht: Vrouwen Alliantie Media productions.

Land:	Canada (niet bekend welk jaartal)
Niveau:	Nationaal
Beleidssterrein:	Tabaksgebruik
Methode:	Genderbewuste beleidsbeoordeling (gender aware policy appraisal)
Betrokken partijen:	Canadese regering
Gegevens:	Bestaande gegevens over tabaksgebruik onder jongeren in Canada.
Resultaten:	<ul style="list-style-type: none"> • Uit een rapport van de Wereldbank over investeringen in gezondheidszorg in Guatemala bleek dat het voor de verbetering van de voeding en de gezondheidszorg van kinderen, rendabeler is om in vrouwen te investeren dan in mannen. • Het rapport maakte duidelijk dat het 15 keer moeilijker is om structurele verbetering in de voedingssituatie van de kinderen te bereiken, als het inkomen door mannen wordt verworven. • Hoewel werkende moeders minder tijd hebben voor borstvoeding en de opvoeding van de kinderen, werd aangetoond dat deze verminderde tijd ruim gecompenseerd werd door de verbeterde gezondheidssituatie voor de kinderen. Deze verbetering werd bewerkstelligd door het inkomen van de vrouwen.
Succesfactoren:	<p>Methode:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Grootschalig onderzoek
Knelpunten:	
Bron:	Instituut voor de Gelijkheid van Mannen en Vrouwen (2003). Ongelijkheid verminderen en efficiëntie verhogen: een uitdaging voor de openbare instellingen. België: Instituut voor de Gelijkheid van Mannen en Vrouwen.

Land:	Duitsland (2002)
Niveau:	Sachsen-Anhalt
Beleidsterrein:	Sport
Methode:	Genderspecifieke analyse van het gebruik van overheidsbestedingen door doelgroepen (gender-disaggregated public expenditure analysis)
Betrokken partijen:	Landessportbund
Gegevens:	Analyse van de uitgaven voor de sportstimulering. Er werd een uitsplitsing gemaakt onder de begunstigen naar man/vrouw. Ook werd het databestand van de Landelijke Sportbond (LSB) gebruikt.
Resultaten:	<p>In diverse landen zijn eigen bijdragen geïntroduceerd bij gebruik van publieke voorzieningen. Op deze manier worden publieke middelen aangevuld met eigen bijdragen van mensen die gebruik maken van de voorzieningen. De UNDP heeft de effecten hiervan getracht te onderzoeken en kwam met de volgende conclusies:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De effecten van eigen bijdragen zijn zelden genderneutraal. • De bijdrage aan verhoging van het budget voor sociale voorzieningen is beperkt. • Eigen bijdragen hebben vaak een flinke daling van het gebruik van voorzieningen tot gevolg, vooral onder vrouwen, meisjes en de behoeftigen. • Verder concludeerde UNDP dat bescherming van deze groepen heel erg moeilijk is in de praktijk. • Eigen bijdragen verergeren dus genderongelijkheden.
Succesfactoren:	<p>Data:</p> <ul style="list-style-type: none"> • het databestand van de landelijke sportbond bevat veel en duidelijke informatie.
Knelpunten:	
Bron:	www.gender-budgets.de

Land:	Duitsland (2004)
Niveau:	Lokaal (stad Berlijn)
Beleidssterrein:	Gender mainstreaming
Methode:	Gender-bewuste beleidsbeoordeling (gender aware policy appraisal)
Betrokken partijen:	Vrouwenraad, bureau voor gelijke kansen.
Gegevens:	Diverse gegevensbestanden werden geanalyseerd op gender.
Resultaten:	<ul style="list-style-type: none"> • Het doel van het project is om de genderverschillen in de begroting zichtbaar te maken en vervolgens te publiceren, zodat men bewust wordt van de genderverschillen. Deze genderverschillen moeten uiteindelijk worden aangepast. • Een verdere doelstelling was om het economiseren van de onbetaalde arbeid in kaart te brengen. Er werd een financiële bijdrage beschikbaar gesteld door het parlement. • Het resultaat was een gendergeoriënteerde Uitgaven-index. Ook kwam er een publicatie uit over de bedoelingen en veranderingen in de onbetaalde arbeid.
Succesfactoren:	
Knelpunten:	
Bron:	Haushalt fur alle! Mit gender budgeting zum geschlechtergerechten Haushalt (2004). Munchen: Gender Budget Initiative Munchen.

Land:	Duitsland (2001)
Niveau:	Lokaal (stad Berlijn)
Beleidsterrein:	Invoeren van gender budgeting
Methode:	Gender mainstreaming
Betrokken partijen:	Niet-gouvernementele organisaties (ngo's), activisten, vrouwenorganisaties, Berlijnse regeringspartijen.
Gegevens:	
Resultaten:	<ul style="list-style-type: none"> • Samen met vrouwen uit diverse partijen kon een senaatsbesluit voor de bewerkstelling in Berlijn worden bereikt. In de navolgende maanden voerde de initiatiefgroep Berlijn talrijke gesprekken met de politiek en achterban om het onderwerp duidelijk op gang te laten komen. • Sinds 2003 heeft de initiatiefgroep van Berlijn zitting in de landelijke commissie voor Gender Mainstreaming. Hier vertegenwoordigen zij de ngo's. • Het is de bedoeling dat in het jaar 2006 concrete gender-sensitieve begrotingsaanpassingen zullen worden gemaakt voor Berlijn.
Succesfactoren:	<p>Proces:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Een ambitieuze initiatiefgroep die goede contacten wist te leggen met de politiek. Ook hebben zij een vaste plek kunnen bemachtigen in de landelijke commissie voor gender mainstreaming.
Knelpunten:	<p>Proces:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het is nog afwachten of er daadwerkelijk concrete budgetaanpassingen zullen worden gemaakt.
Bron:	Initiative für eine geschlechtergerechte Haushaltsführung in Berlin. Was ist Gender Budgeting? (2004) Berlin.

Land:	Ierland (2003-2006)
Niveau:	Nationaal
Beleidsterrein:	National Development Plan (NDP) met beleid op het gebied van infrastructuur, werkgelegenheid en scholing, regionale ontwikkeling, de private sector en vrede
Methode:	Gender impact assessment (comparable to gender-aware policy appraisal)
Betrokken partijen:	NDP Gender Equality Unit, Department of Justice, Equality and Law reform.
Gegevens:	
Resultaten:	<ul style="list-style-type: none"> • Gender impact assessment is een vereiste voor het geven van subsidie in de meeste programma's van het NDP. 40% van het NDP is gefinancierd met ESF gelden, waarvoor de EU een gender impact assessment vereist. • Een eerste evaluatie laat zien dat de kwaliteit van de gender impact assessment nog verbeterd moet worden.
Succesfactoren:	<p>Methode:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De link met 'poverty proofing' lijkt veelbelovend. In Ierland moet al het beleid worden geëvalueerd met betrekking tot de effecten op armoede. Binnen arme groepen wordt speciale aandacht gevraagd voor vrouwen. • Daarnaast zijn er plannen om een 'integrated proofing unit' op te zetten binnen de beleidsvormende structuren binnen de overheid. Deze unit zou beleid op verschillende aspecten evalueren: gender proofing, broader equality proofing, rural proofing and environmental proofing.
Knelpunten:	
Bron:	Elson, D. Gender Budgeting Initiatives, Roundtable at ISS, Den Haag, juli 2005; Quinn, S and J. Long (2003). Taking Forward Gender Budget Analysis in Ireland. Pan Island Gender Budget Conference, London, 8th of July 2003.

Land:	Ierland (2003-2005)
Niveau:	Regionaal
Beleidsterrein:	Ondernemersfaciliteiten
Methode:	Genderspecifieke analyse van het gebruik van overheidsbestedingen door doelgroepen (gender-disaggregated public expenditure analysis)
Betrokken partijen:	Roscommon County Development Board; Sheila Quinn van de Work Research Co-operative, Social & Economic Consultants
Gegevens:	Analyse van de gegevens van personen die een subsidie en een training ontvangen in het kader van het starten van een eigen bedrijf. Er werd een onderscheid gemaakt onder de begunstigden naar man/vrouw.
Resultaten:	<ul style="list-style-type: none"> • Voor dit project is een 'Gender Budget Analysis Funding Map' ontwikkeld. De meeste starterssubsidies en business trainingen bleken ten goede te komen aan mannen. • De selectiecriteria voor starterssubsidie zorgen ervoor dat meer mannen in aanmerking komen voor deze voorzieningen (vooral technische sectoren en export-georiënteerde startende bedrijven komen in aanmerking en weinig dienstensectoren, waarin vrouwen eerder een bedrijf starten). • Inmiddels zijn specifieke doelen en indicatoren voor vrouwen en mannen geïntroduceerd, bijvoorbeeld dat 23.3% van de bedrijven die subsidie krijgen van vrouwen moeten zijn, in vergelijking tot 3-4% in de periode 2001-2003.
Succesfactoren:	
Knelpunten:	
Bron:	Elson, D. Gender Budgeting Initiatives, Roundtable at ISS, Den Haag, juli 2005.

Land:	Nederland (2003)
Niveau:	Lokaal
Beleidssterrein:	Jeugdbeleid
Methode:	Genderspecifieke analyse van het gebruik van overheidsbestedingen door doelgroepen (gender-disaggregated public expenditure analysis)
Betrokken partijen:	Onderzoekster M. de Wit, Rotterdamse diensten; Dienst Stedelijk Onderwijs (DSO), Gemeentelijke Gezondheidsdienst (GGD), Sport en Recreatie (SenR), deelgemeente Delfshaven, diverse contactambtenaren.
Gegevens:	Beleidsnota's over het Rotterdamse gemeentelijke jeugdbeleid waren heel belangrijk voor dit onderzoek. Verder werden de gemeentelijke budgetten geanalyseerd. Deze budgetten waren niet genderspecifiek.
Resultaten:	<ul style="list-style-type: none"> • Het onderzoek had betrekking op het hele jeugdbeleid van Rotterdam, maar er is vooral gekeken naar de resultaten op het gebied van sport. • Hieruit bleek dat er bij de dienst SenR meer geld wordt uitgegeven aan jongens in vergelijking met meisjes. • Voor de deelgemeente Delfshaven ging dit niet op en voor de andere Rotterdamse diensten was niet meer te achterhalen waar de budgetten precies naartoe gingen. • Verder bleek uit de cijfers dat jongens en meisjes ongeveer evenveel sporten. Zij sporten alleen heel verschillend (bijvoorbeeld: meisjes liever individueel en jongens in teams). • Alleen islamitische meisjes sporten minder dan gemiddeld.
Succesfactoren:	<p>Proces:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Politieke wil; gesubsidieerd door de Europese Commissie. <p>Data:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uitstekende informatievoorziening van de gemeente Rotterdam op het internet.
Knelpunten:	<p>Proces:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Contactambtenaren bleken weinig tijd te kunnen vrijmaken voor een genderanalyse van het jeugdbeleid van Rotterdam; tijdsperiode van de pilot was gebonden aan strenge tijdslimieten; concept gender mainstreaming en gender budgeting is op lokaal niveau nog vrijwel onbekend. <p>Data en methode:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uitzoeken van de budgetten was tijdrovend, omdat de gemeente niet op geslacht monitort. Hierdoor moest achteraf worden uitgezocht wie waaraan had deelgenomen.
Bron:	Wit, M. de (2005). Jongens en meisjes in de schijnwerpers, pilot gender mainstreaming en gender budgeting in het jeugdbeleid in de gemeente Rotterdam. Rotterdam: GGD Rotterdam en omstreken.

Land:	Nederland (1997-1998)
Niveau:	Nationaal
Beleidssterrein:	Platteland
Methode:	Emancipatie-Effectrapportage (EER)
Betrokken partijen:	Expertisecentrum LNV, vrouwelijke indieners in de bij het onderzoek betrokken regelingen, voor het stimuleringskader verantwoordelijke teammanager van LASER, adviseur Innovatiesteunpunt Wageningen.
Gegevens:	De gegevens over de begunstigden van het stimuleringskader werden gehaald uit het gegevensbestand van LASER. Dit bestaande gegevensbestand was ten tijden van dit onderzoek niet genderspecifiek.
Resultaten:	<ul style="list-style-type: none"> • Uit het onderzoek bleek duidelijk dat vrouwen minder gebruik maken van het Stimuleringskader (voor het bevorderen van initiatieven van 'onderop') in vergelijking met mannen. • Ook maken vrouwen minder kans op toewijzing van hun project. Dit komt omdat zij vaker als individu een voorstel indienen, zij hebben niet een hele organisatie achter zich staan. Ook beschikken zij minder over de benodigde hulpbronnen. Zij zijn minder geïntegreerd in maatschappelijke organisaties, wat lobbyen bemoeilijkt. De projecten die het stimuleringskader tot dan toe heeft ondersteund, sluiten niet echt aan bij de interesses van vrouwen. Ook zijn er weinig vrouwen die deelnemen aan de beoordeling van projectvoorstellen.
Succesfactoren:	<p>Proces:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Goede politieke ondersteuning door het ministerie; expertisecentrum dat goed op de hoogte is van de lokale situatie. <p>Methode:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Goede literatuurstudie vooraf aan het onderzoek.
Knelpunten:	<p>Methode en data:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Om de deelname van vrouwen aan het stimuleringskader te analyseren, hebben de onderzoekers gebruik gemaakt van de gegevens van LASER. Aanvankelijk wilden de onderzoekers de gegevens van alle vrouwelijke aanvragers selecteren en de kenmerken en resultaten van hun aanvragen vergelijken met de betreffende kenmerken van de aanvragen van mannen. Dit was echter onmogelijk door de gehanteerde registratie van LASER. De geautomatiseerde gegevens boden onvoldoende mogelijkheden voor een analyse van de deelname van vrouwen en mannen. • Om toch te kunnen onderzoeken heeft LASER voor de onderzoeker per regeling een selectie gemaakt van indieners die mogelijk een vrouw zijn of waar mogelijk een vrouw mede indient. De registratiemethode dient in de toekomst te worden aangepast, hoewel er volgens de onderzoekers geen registratiemethode te bedenken is, die een 100% correcte identificatie van vrouwelijke indieners mogelijk maakt.
Bron:	Bock, B. Welboren, P.A.J. & A.G. Lindenberg (2000). Emancipatie-effectrapportage stimuleringskader. Ede: Expertisecentrum LNV, onderdeel Landbouw.

Land:	Oostenrijk (1993-1994)
Niveau:	Lokaal (stad Munster)
Beleidssterrein:	Subsidie voor vrouwenprojecten
Methode:	Genderbewuste beleidsbeoordeling (gender aware policy appraisal)
Betrokken partijen:	Gemeente Munster, vrouwenorganisaties, lokale activisten
Gegevens:	Stadsbudgetten.
Resultaten:	<ul style="list-style-type: none"> • De analyse van de budgetten liet zien dat er steeds meer werd bezuinigd, niet alleen op vrouwenprojecten, maar ook op allerlei activiteiten die samenhangen met de bezigheden van vrouwen, zoals kinderopvang, vrouwengezondheidsklinieken. • Ook bracht de analyse aan het licht hoe belangrijk onbetaalde arbeid is voor een goed functionerende economie.
Succesfactoren:	<p>Proces:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Met weinig middelen is deze gemeente toch erin geslaagd een concreet gender budget initiatief te concretiseren. De rol van vrouwen in het budget werd zichtbaar gemaakt en er kwam een discussie los.
Knelpunten:	
Bron:	Bergmann, N., Gubitzer, L., Klatzer, E., Klawatsch-Treitl, E. & M. Neumayr (2004). Gender Budgeting. Handbuch zur Umsetzung geschlechtergerechter Budgetgestaltung: Wien: Institut für Volkswirtschaftstheorie und –politik.

Land:	Verenigd Koninkrijk (Engeland) (2003-2004)
Niveau:	Nationaal
Beleidsterrein:	Arbeidstoeleiding; reïntegratie
Methode:	Genderspecifieke analyse van het gebruik van overheidsbestedingen door doelgroepen (gender-disaggregated public expenditure analysis)
Betrokken partijen:	HM Treasury (Women and Equality Unit), Department of Work and Pensions, Women's Budget Group.
Gegevens:	Overzichten van de uitgaven binnen de verschillende programma's. Verder is voor zover mogelijk gebruik gemaakt van gebruikersgegevens uitgesplitst naar geslacht.
Resultaten:	<ul style="list-style-type: none"> • Het departement voor werk en pensioenen heeft twee arbeidstoeleidings- of reïntegratieprogramma's: de New Deal 25+ (15% vrouwen) en de New Deal for Lone Parents (90% vrouwen). • Het onderzoek heeft aangetoond dat de New Deal programma's meer dan proportioneel ten gunste kwamen aan mannen. De oorzaak hiervan was de verdeling van de uitgaven over de verschillende doelgroepen. • Concreet was er een concentratie van de uitgaven (ongeveer 90%) in die categorieën waar vrouwen ondervertegenwoordigd bleken (jonge werklozen en langdurig werklozen) en een onderfinanciering (8% van totale uitgaven) van die categorie die vooral uit vrouwen bestond (alleenstaande ouders). • Ook speelde mee dat het programma voor jong werklozen en langdurig werklozen verplicht was, en het programma voor alleenstaande ouders, met voornamelijk vrouwen, vrijwillig.
Succesfactoren:	<p>Proces:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Grotere bekendheid en verhoogde status gba in Groot-Brittannië en binnen ministeries; sterke politieke wil om de pilots goed te laten verlopen. <p>Data:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er waren uiteindelijk genoeg data aanwezig om een goede analyse te maken.
Knelpunten:	<p>Proces:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Te weinig tijd om gba echt goed uit te voeren. De eerste twee maanden gingen verloren aan het opzetten van de structuur. De overige maanden was het dus hard doorwerken. • Commitment op het ambtelijke niveau was lastig: dit commitment is vaak afhankelijk van een persoon. Omdat er een groot verloop is, vertrekt het commitment met de ambtenaar wanneer hij of zij van baan verandert. • Genderexpertise was wel aanwezig, maar zou zich ook moeten richten op een combinatie van gender en etniciteit. <p>Data:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er zijn nog steeds weinig gegevens beschikbaar uitgesplitst naar geslacht. De verzameling van dit soort gegevens is nog geen routine en het belang hiervan moet nog worden verduidelijkt.
Bron:	HM Treasury & Department of Trade and Industry (2004). Gender Analysis of Expenditure Project. London. Verenigd Koninkrijk.

Land:	Verenigd Koninkrijk (vanaf 1998)
Niveau:	Nationaal (departementaal)
Beleidsterrein:	Ondernemersfaciliteiten
Methode:	Genderspecifieke analyse van het gebruik van overheidsbestedingen door doelgroepen (gender-disaggregated public expenditure analysis)
Betrokken partijen:	Departement van Handel en Industrie, Small Business Service, Phoenix Development Fund, Business Volunteer Mentoring Initiative).
Gegevens:	Analyse van het Phoenix Development Fund databestand en van het Business Volunteer Mentoring Initiative databestand.
Resultaten:	<ul style="list-style-type: none"> • De programma's die geselecteerd werden voor de betreffende pilot waren Phoenix Development Fund (PDF) en Business Volunteer Mentoring Initiative (BVMI). • De data verzameld voor het PDF-programma toonden aan dat vrouwen goed worden bereikt. Van de 801 onderzochten is 57% vrouw. • Tussen 2000 en 2004 had het programma 29 miljoen te besteden. Van dat bedrag werd 17,6% besteed aan ondersteuningsprojecten die alleen op vrouwen gericht waren. Vrouwen konden ook voordeel doen met de algemene programma's. • De data voor het BVMI programma toonden aan dat 38% vrouw is en 62% man. Het was onmogelijk om na te gaan welk deel van het bedrag ten goede kwam aan mannen en welk deel aan vrouwen.
Succesfactoren:	<p>Proces:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sterke politieke wil om de pilots goed te laten verlopen. <p>Data:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vooral voor het eerste project waren genoeg data aanwezig om een goede analyse te maken.
Knelpunten:	<p>Data:</p> <ul style="list-style-type: none"> • voor het tweede programma waren geen geschikte gegevens aanwezig. Ook was de kennis niet op de juiste manier opgeslagen.
Bron:	HM Treasury & Department of Trade and Industry (2004). Gender Analysis of Expenditure Project. London. Verenigd Koninkrijk.

Land:	Verenigd Koninkrijk (Schotland) (2000-nu)
Niveau:	Regionaal
Beleidssterrein:	Meerdere
Methode:	Genderbewuste begrotingsverklaring (gender-aware budget statement)
Betrokken partijen:	Engender Women's Budget Group
Gegevens:	
Resultaten:	Veel aandacht in parlement en media; momenteel is Scottish Executive bezig met pilot in gezondheidszorg (programma om mensen te laten stoppen met roken).
Succesfactoren:	
Knelpunten:	
Bron:	McKay A. (2004). Developing a Gender Budget Initiative – a question of process or policy? Lessons learned from the Scottish experience. Scotland

Land:	Verenigd Koninkrijk (Wales) (lopend)
Niveau:	Regionaal
Beleidssterrein:	Sport
Methode:	Genderspecifieke analyse van het gebruik van overheidsbestedingen door doelgroepen (gender-disaggregated public expenditure analysis)
Betrokken partijen:	Equal Opportunities Commission Wales, Sports Council Wales
Gegevens:	Analyse van de participatiegegevens van de betreffende vrijetijdscentra en de kapitaaluitgaven van de vrijetijdscentra.
Resultaten:	Sportbeoefening van meisjes lager dan van jongens. Gebruik van twee onderzochte lokale sportcentra door vrouwen en mannen vergelijkbaar, maar gebruik door zmv-vrouwen bijzonder laag.
Succesfactoren:	
Knelpunten:	<p>Methode:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kleinschalige studie. <p>Data:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Weinig informatie beschikbaar over kapitaaluitgaven. • De studie richt zich alleen op de vrijetijdscentra. Het neemt geen andere lokale sport- en vrije tijdsfaciliteiten, zoals tennisbanen, golfbanen, mee in het onderzoek, al zouden deze faciliteiten in de nabijheid kunnen liggen. • De data die beschikbaar zijn over de participatie, hebben alleen betrekking op geregistreerde leden.
Bron:	Onderzoek naar gelijkheid en gender-gerelateerde kwesties in sportparticipatie en het budgetteren van lokale vrije tijdscentra in Wales. Onderzoek uitgevoerd door R. Duncan en J. Mortimer van het Employment Practice Solutions Limited, mei 2004.

Land:	Zweden (2001)
Niveau:	Lokaal (stad Göteborg)
Beleidssterrein:	Begroting
Methode:	Gender mainstreaming
Betrokken partijen:	Projectgroep, gemeente Göteborg
Gegevens:	Begroting van de gemeente Göteborg
Resultaten:	<ul style="list-style-type: none"> • In het tussentijds rapport van het jaar 2000 waren gendergelijkheidsniveaus al duidelijk meer zichtbaar in het budget dan voorheen. • Er is gewerkt met nieuw opgestelde indicatoren. • Het budget voor 2002 bevat meer gendergelijkheidsdoelen en oefeningen voor verschillende beleidsterreinen. • Alle diensten van bijvoorbeeld vrije-tijdscentra zijn onder een genderperspectief geplaatst. Dit maakte onder andere duidelijk dat jongens en meisjes even actief zijn op het gebied van sport. De manier waarop verschilt echter sterk. Ook de kosten zijn verschillend. Hiermee moet rekening worden gehouden in het budgettaire proces.
Succesfactoren:	<p>Proces:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Goede politieke wil en een enthousiaste projectgroep.
Knelpunten:	<p>Methode en data:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het is de bedoeling dat een gemainstreamede begroting duidelijk maakt in hoeverre mannen en vrouwen bereikt worden en wat het effect hiervan is. Dit was erg moeilijk na te gaan voor de begroting van Göteborg, omdat er weinig informatie beschikbaar was. Er moesten ook nieuwe indicatoren worden opgesteld.
Bron:	Lorentzi, U. & H. Lundkvist (2001). Just progress! Applying gender mainstreaming in Sweden. Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer.

Land:	Zweden (2000)
Niveau:	Nationaal
Beleidsterrein:	Openbaar vervoer
Methode:	Gender balanced scorecard
Betrokken partijen:	Halland County Traffic Authority, beleidsmedewerkers, onderzoeker, experts.
Gegevens:	Beschikbare gegevens over de personen (man/vrouw) die deelnemen aan het openbaar vervoer in Zweden.
Resultaten:	<ul style="list-style-type: none"> • Een genderperspectief lijkt niet zo geschikt om toe te passen op het openbaar vervoer. • Een analyse van het openbaar vervoer maakt echter duidelijk dat meer vrouwen dan mannen gebruik maken van het openbaar vervoer. • Inspelen op dit gegeven zou beleidsmatig effectiever en efficiënter kunnen uitpakken.
Succesfactoren:	
Knelpunten:	
Bron:	Lorentzi, U. & H. Lundkvist (2001). Just progress! Applying gender mainstreaming in Sweden. Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer.

Bijlage 2: SportLEER België

VERSCHILLEN TUSSEN MANNEN EN VROUWEN, RELEVANT VOOR LOKAAL SPORTBELEID

Verschillen tussen mannen en vrouwen & hun sportparticipatie	opgenomen	toevoegen	onder - zoeken	uitsluiten	timing
<p>1. ARBEID & VRIJE TIJD</p> <p>1.1. Betaalde arbeid</p> <ul style="list-style-type: none"> De gemiddelde werkduur per week van mannen is 39,77, van vrouwen 32,26⁵. Deeltijdse arbeid: van de beroepsactieve bevolking werkt 16% deeltijds, 14% vrouwen en 2% mannen⁶. Vrouwen werken doorgaans in een vaster werkpatroon (zoals van 9 tot 17u) dan mannen. In de niet-beroepsactieve bevolkingsgroep zijn de vrouwen sterker vertegenwoordigd dan de mannen: 55% van deze groep is vrouwelijk⁷. <p>1.2. Onbetaalde arbeid</p> <ul style="list-style-type: none"> Vrouwen besteden gemiddeld 27u16' aan huishoudelijk werk en de opvoeding van de kinderen, mannen 16u33' per week⁸. De zorg voor andere hulpbehoevende personen (naast de opvoeding en de zorg voor de eigen kinderen) wordt voornamelijk door vrouwen gedaan. De inzet in het huishouden van vrouwen die deeltijds werken of niet werken, ligt hoger dan bij de vrouwen die een voltijdse baan hebben⁹. Poetsen, koken, wassen en strijken zijn bij niet-werkende mannen nog minder evident dan bij werkende mannen¹⁰. <p>1.3. Vrije tijd</p> <ul style="list-style-type: none"> Vrouwen hebben 25u26' vrije tijd per week, mannen 30u vrije tijd per week¹¹. 					

⁵ *Mannen en vrouwen op de drempel van de 21ste eeuw. Gebruikershandboek genderstatistieken.* Federaal Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid met de steun van de Federale Diensten voor Wetenschappelijke, Technische en Culturele Aangelegenheden, Brussel, 2001, 151.

⁶ *Genderstatistieken*, 152.

⁷ *Genderstatistieken*, 101.

⁸ Ignace Glorieux en Jessy Vandeweyer. *Dit is Belgisch... tijdsbestedingspatronen in Vlaanderen, Wallonië en Brussel.* Nationaal Instituut voor Statistiek, 1999. <http://statbel.fgov.be>

⁹ *Genderstatistieken*, 201.

¹⁰ *Genderstatistieken*, 160.

¹¹ Glorieux en Vandeweyer, 1999.

<ul style="list-style-type: none"> • Binnen het georganiseerd vrijwilligerswerk vinden we iets meer mannen terug dan vrouwen, maar ook hier is er opnieuw de traditionele taakverdeling merkbaar. Vrouwen doen vooral aan zorg en hulpverlening, mannen zetten zich in voor administratieve taken en de besluitvorming van de vereniging¹². • 42% van de vrouwen in Vlaanderen zegt nooit aan sport te doen, tegenover 37% van de mannen¹³. • De drempel tot sportbeoefening in de vrije tijd is hoger voor vrouwen, onder meer omdat het moment waarop ze vrije tijd hebben en de invulling ervan vaker bepaald worden door anderen. Individueel sporten (op de eerste plaats zwemmen, dan turnen en dan fietsen) biedt een mogelijk antwoord op deze hindernis, vandaar misschien de grotere populariteit bij vrouwen voor individuele sporten zoals zwemmen¹⁴. • Vrije sportbeoefening versus clubsport: vrouwen sporten vaker individueel dan mannen, slechts 17.8% van hen is actief lid van een sportorganisatie, bij mannen is dat één op drie¹⁵. <p>1.4. Loopbaanverloop</p> <ul style="list-style-type: none"> • Een tijdelijke onderbreking van de loopbaan komt vaker voor bij vrouwen dan bij mannen: 86% van de werknemers die loopbaanonderbreking nemen is vrouw. • Vrouwen nemen vaker <i>deeltijds</i> loopbaanonderbreking, meestal met de bedoeling om gezin en werk beter te kunnen combineren. • Mannen nemen vaker <i>voltijds</i> loopbaanonderbreking, bijvoorbeeld om tijdens een proefperiode als zelfstandige te kunnen werken¹⁶. <p>1.5. De invloed van de arbeidssituatie op de sportbeoefening</p> <ul style="list-style-type: none"> • De verschillen in arbeidssituatie tussen mannen en vrouwen beïnvloeden zowel het tijdstip waarop ze aan sport kunnen doen als de hoeveelheid tijd die ze eraan kunnen besteden als de regelmaat ervan. 					
2. INKOMEN EN INKOMENSBESTEDING					

¹² *Genderstatistieken*, 202.

¹³ "Zelf sportactief bezig zijn in de Vlaamse Gemeenschap naar geslacht". In: *Vlaamse Regionale Indicatoren (VRIND)*, 2001. www.vlaanderen.be/ned/sites/statistieken

¹⁴ "Sportvoorkeur bij meisjes en bij vrouwen, 1979 en 1999." Scheeders en Vanreusel, 2002.

¹⁵ "Actief lidmaatschap van een sportvereniging in de Vlaamse Gemeenschap naar geslacht". In: *VRIND*, 2001.

¹⁶ *Genderstatistieken*, 175 en 202.

¹⁷ Johan Rasking. "Vrouwelijke onthaalbediende is minder waard dan mannelijke portier". In: *De Standaard*, 28 mei 2002.

¹⁸ *Genderstatistieken*, 223.

¹⁹ *Genderstatistieken*, 223

<p>2.1. Loonverschil</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er bestaan nog altijd loonverschillen tussen mannen en vrouwen van gelijke leeftijd, met een zelfde diploma en met een perfect vergelijkbare job. Die kloof kan oplopen tot 8% loonverschil¹⁷. <p>2.2. Economische zelfstandigheid</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bij de gehuwden heeft slechts 3% van de mannen geen inkomen – dit tegenover 33% van de gehuwde vrouwen¹⁸. • Bij de alleenstaanden heeft 11% van de mannen en 8% van de vrouwen geen inkomen¹⁹. • De groep alleenstaanden met kinderen die leeft van een bestaansminimum, bestaat voor 95% uit vrouwen. <p>2.3. De financiële mogelijkheden bepalen de sportparticipatie</p> <ul style="list-style-type: none"> • De deelnameprijs en de eerste investering (vb. aangepaste sportkledij of sportmateriaal) kunnen een drempel vormen voor vrouwen en / of alleenstaanden. • Sport is voor veel mensen nog een luxe • Er is een duidelijk verband tussen de sociaal-economische situatie van een persoon en zijn of haar deelname aan sport • Sportsegregatie: bepaalde sporten zijn klassegebonden²⁰. • Alleenstaanden met kinderen die aan sport willen doen, hebben kinderopvang nodig. 					
<p>3. OPLEIDING</p> <p>3.1. Opleidingssegregatie</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ook in de studiekeuze is het rollenpatroon nog duidelijk terug te vinden: meisjes kiezen vaker voor de verzorgende of administratieve richtingen, jongens worden technisch georiënteerd. • Er is een sterke inhaalbeweging van meisjes en vrouwen in de hogere opleidingsniveaus: in 2000-01 waren er in Vlaanderen vijfduizend vrouwelijke universiteitsstudenten meer dan mannelijke, op een totale studentenpopulatie van 55 000²¹. 					

²⁰ De Leuvense onderzoekers Bart Vanreusel en Jeroen Scheeders stelden op basis van de gegevens rond dertig jaar sportbeoefening in Vlaanderen een 'sportieve statuspiramide' samen, waarin de klassegebondenheid en de status van de sporten afgebeeld wordt. Het onderzoek dat Vanreusel en Scheeders uitvoerden, peilt sinds 1969 om de tien jaar bij zo'n 10 000 Vlamingen naar hun sportinteresse. Omdat de enquêteformulieren via de scholen verspreid worden, gaat het bijna uitsluitend om dertigplussers met kinderen. "Vrouwen halen sportieve achterstand op mannen in". In: *De Standaard*, 8 mei 2002.

²¹ "Aantal studenten in het universitair onderwijs naar geslacht". In: *VRIND*, 2001.

<p>3.2. Opleidingsniveau en sportbeoefening</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sportparticipatie wordt sterk beïnvloed door opleidingsniveau, beroepsniveau en beroepstoestand: hogergeschoolden sporten meer dan lagergeschoolden²². • Mannen en vrouwen met een universitaire opleiding sporten evenveel (88%), bij de groep met een diploma uit het technisch of beroepssecundair onderwijs loopt het verschil tussen mannen en vrouwen op tot 10 % (73% mannen tegenover 62% vrouwen sport regelmatig). Bovendien zijn de verschillen in sportparticipatie tussen vrouwen onderling uit verschillende opleidingsniveaus groter dan die tussen mannen. 					
<p>4. GEZONDHEID</p> <ul style="list-style-type: none"> • De verschillen tussen mannen en vrouwen bij bepaalde gezondheids- en verslavingsproblematieken worden kleiner, zoals bij roken: tussen 1982 en 2000 daalde het aantal mannelijke rokers in België van 53% naar 36%. In dezelfde periode bleef het aantal vrouwelijke rokers nagenoeg stabiel: van 28% naar 26%²³. • Bepaalde gezondheidsproblemen zijn eerder geslachtsgebonden, zoals osteoporose, borstkanker, hart- en vaatziekten • Sommige sportletsels zijn typisch voor bepaalde sporten, bijvoorbeeld knieletsels bij voetbal – omdat sporten vaak geslachtsgebonden zijn, zijn deze letsels dat vaak ook. • Er is nood aan sensibilisering (waarbij rekening wordt gehouden met verschillen in de visie op gezondheid en sport tussen mannen en vrouwen maar ook met het belang van hun opleidingsniveau) omtrent bepaalde gezondheidsrisico's en het belang van sport om deze risico's tegen te gaan. • De visie van vrouwen en mannen op het gezondheidsaspect van sport, verschilt. 					
<p>5. LEEFVORMEN</p> <p>5.1. Nieuwe vormen van samenleven</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het klassieke gezinsmodel maakt steeds meer plaats voor de mozaïekgezinnen (=nieuw samengestelde gezinnen). • In de groep alleenstaande ouders vormen de vrouwen een ruime meerderheid: 85%. Tussen 1970 en 1998 verdubbelde hun aantal, van 150 000 naar 300 000²⁴ 					

²² "Socio-educatieve status en sportbeoefening". Jeroen Scheeders en Bart Vanreusel. *Gender in beweging, sportbeoefening door mannen en vrouwen*. Genderstudies KUL, 14 februari 2002.

²³ "Percentage regelmatige rokers in België, 1982-2000". In: *VRIND*, 2001. "Roken wordt een vrouwenzaak". Artikel op de webstek van het Vlaams Instituut voor Gezondheidspromotie (VIG). www.vig.be/doc/tabak

²⁴ *Genderstatistieken*, 56.

<p>5.2. Levensverwachting</p> <ul style="list-style-type: none"> • De levensverwachting van vrouwen in België is 81 jaar, voor mannen is dat 75 jaar²⁵. In Vlaanderen is 14% van de mannen ouder dan 65 jaar, bij de vrouwen is dat 18,5%²⁶. • Voor senioren kunnen aangepaste sportactiviteiten worden georganiseerd, bijvoorbeeld in samenwerking met plaatselijke rusthuizen en scholen. <p>5.3. Verschillende levensfasen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Elke persoon doorloopt in zijn leven verschillende fasen: van kind naar puber, van student naar werkende dertiger. Keerpunten zoals het ouderschap hebben vaak een belangrijkere impact op het beroepsleven en de vrijetijdsbesteding (sportparticipatie!) van vrouwen dan op dat van mannen. • Zwangerschap kan het leven van een vrouw ingrijpend veranderen. • Het belang van deze keerpunten maakt vrouwen kwetsbaarder in hun sportparticipatie, ze haken makkelijker af dan mannen²⁷. • In deze levensfase heeft een vrouw makkelijker de neiging om te stoppen met sporten, herbeginnen wordt moeilijker. Een aanbod van specifieke sportmogelijkheden voor zwangere vrouwen en jonge moeders kan de continuïteit in de sportparticipatie van vrouwen bevorderen. 					
<p>6. RUIMTELIJKE ORDENING</p> <p>6.1. Beschikbaarheid van woon- en sportruimte</p> <ul style="list-style-type: none"> • De plaats waar je woont, de ruimte die je thuis hebt, de ruimte die er is in de onmiddellijke woon- en werkomgeving, beïnvloeden de leefkwaliteit van de mensen die er wonen en de mogelijkheid om sportactief te zijn. • De uitstraling van het terrein of gebouw speelt soms een belangrijke subjectieve rol in het beslissen om er te sporten of niet: netheid en orde, belichting, gebruik van bepaalde materialen en kleuren, de aanwezigheid en de klantvriendelijkheid van het personeel. <p>6.2. De (sociale) veiligheid van die ruimte</p> <ul style="list-style-type: none"> • De veiligheid en aantrekkingskracht van je omgeving beïnvloedt het gebruik ervan. Vrouwen zullen zich meer en gemakkelijker laten afschrikken door (sociaal) onveilige buurten. 					

²⁵ Genderstatistieken, 62.

²⁶ Genderstatistieken, 60.

²⁷ De sportparticipatie van vrouwen staat op een zeer laag pitje tussen achttien en 34 jaar. Hun deelname aan sport stijgt wanneer ze ongeveer halverwege de dertig zijn. Waarschijnlijk speelt hier een combinatie van oorzaken: de kinderen zijn op dat moment al wat ouder en zelfstandiger, en een toenemende bekommernis om gezondheid en voorkomen. De sportparticipatie van mannen vertoont een veel constanter en evenwichtiger patroon: hun deelname blijft ongeveer op gelijk niveau tussen hun achttiende en veertigste levensjaar. "Sportdeelname versus omslagpunten". Scheeders en Vanreusel, 2002.

<p>7. MOBILITEIT</p> <p>7.1. Eigen vervoersmiddelen</p> <ul style="list-style-type: none"> In alle leeftijdsgroepen beschikken meer mannen over een auto dan vrouwen²⁸. Dit verschil wordt groter in de groepen van 40 jaar of ouder. Jongere vrouwen halen hun achterstand in en zijn steeds 'auto-mobieler'. Nog steeds iets meer mannen dan vrouwen hebben een rijbewijs, maar de kloof raakt langzaam gedicht, zeker bij de mensen jonger dan 40. Toch wordt de achterstand in autobezit niet zo snel ingehaald als de achterstand in rijbewijsbezit²⁹. Vrouwen beschikken vaker over een fiets als enige vervoermiddel, bij mannen komt de combinatie van fiets en auto vaker voor. <p>7.2. Openbaar vervoer</p> <ul style="list-style-type: none"> Vrouwen in de leeftijdsgroep van 65 jaar en ouder, nemen bijna drie keer zoveel het openbaar vervoer als mannen uit deze groep. <p>7.3. Bereikbaarheid</p> <ul style="list-style-type: none"> Is een belangrijke factor om aan sport te doen: 63% van de mensen die gevraagd werden naar hun motieven om aan sport te doen, zei te sporten 'omdat je in de buurt aan sport kunt doen'³⁰. 					
<p>8. TOEGANG TOT EN DEELNAME AAN SOCIALE NETWERKEN EN BESLUITVORMINGSORGANEN</p> <p>8.1. Sociale netwerken</p> <ul style="list-style-type: none"> Mannen en vrouwen hebben vaak elk hun eigen sociale netwerken. De oriëntering van sociale netwerken lijkt te evolueren, de toegenomen mobiliteit laat andere netwerken toe dan de traditionele die buurtgebonden zijn. De mate waarin je eigen milieu sportgezind is, beïnvloedt in sterke mate jouw eigen keuze om aan sport te doen. <p>8.2. Besluitvormingsorganen</p> <ul style="list-style-type: none"> De gelijke vertegenwoordiging van vrouwen en mannen in de politiek (bijvoorbeeld de 					

²⁸ Sabine Lucassen. "Mobiële vrouwen". In: *Index*, tijdschrift van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) in Nederland, juni 1999.

²⁹ Lucassen. *Index*, 1999.

³⁰ "Motieven voor sportbeoefening". In: *VRIND*, 2001.

³¹ "Diverse sportrollen: geslachtsverschillen in sport als sociaal systeem." Scheerders en Vanreusel, 2002.

<p>gemeenteraad) of in adviesraden (sportraad) komt moeilijk van de grond.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sport is een voorbeeld van een eerder 'mannelijk' beleidsterrein. Slechts 8,5% van de schepen van sport in Vlaanderen zijn vrouwen, dit terwijl Vlaanderen gemiddeld 20% vrouwelijke schepenen telt. • Georganiseerde sport vertoont nog steeds duidelijk discriminerende kenmerken ten aanzien van vrouwen. Slechts 6% van de voorzitters van de sportclubs is een vrouw. Enkel op recreatief niveau (zowel leidinggevend - bijvoorbeeld trainers - als deelnemend) zijn vrouwen en mannen evenwichtig vertegenwoordigd³¹. 					
<p>9. BEHOEFTE EN PRIORITEITEN</p> <ul style="list-style-type: none"> • Leeftijd, etnische afkomst, fysieke mogelijkheden, opleiding, inkomen, seksuele voorkeur, levensfase, ... zorgen voor een grote diversiteit bij mannen en vrouwen. Gendergevoeligheid mag hieraan niet voorbijgaan, maar de LEER beschouwt de aandacht voor genderverschillen als een prioriteit, gekoppeld aan de andere verschillen. • De motivatie om aan sport te doen is bij vrouwen vaak anders dan bij mannen. 					

